

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут післядипломної освіти
Кафедра економіки природокористування

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **Еколого-економічні аспекти розвитку зеленого туризму в
Одеській області**

Виконав студент групи Е- 5т
спеціальності 101 «Екологія»
Синявська Вероніка Валентинівна

Керівник к.економ.наук, ст.викладач
Андрущенко Олеся Сергіївна

Рецензент к.геогр.наук, доц.
Колісник Алла Вікторівна

Одеса 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Інститут післядипломної освіти

Кафедра Економіки природокористування

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 101 «Екологія»

(шифр і назва)

Освітня програма «Організація еколого-туристичної діяльності»

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
природокористування

Губанова О.Р.

“2” березня 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

студенту Синявській Вероніці Валентинівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Еколого-економічні аспекти розвитку зеленого туризму
Одеської області

керівник роботи к.екон.н. Андрущенко Олеся Сергіївна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ОДЕКУ від “23” березня 2021 року № 31-С

2. Строк подання студентом роботи 03.06.2022 року

3. Вихідні дані до роботи матеріали періодичних видань, монографій,
нормативно-правові акти, статті фахових збірників наукових робіт,
статистична інформація, матеріали сайтів Інтернет-мережі

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно
розробити):

1. Теоретико-методичні засади дослідження розвитку зеленого
туризму

2. Організація зеленого туризму на регіональному рівні

3. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму в Одеській
області

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Основні підходи до визначення дефініції «зелений туризм»

2. Основні чинники впливу на розвиток зеленого туризму

3. SWOT-аналіз розвитку зеленого туризму в Одеській області

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	немає		

7. Дата видачі завдання _____ 2 березня 2022 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1.	Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми, написання вступу.	02.03.22-07.03.22	80	добре
2.	Написання першого розділу.	08.03.22-14.03.22	84	добре
3.	Написання другого розділу.	15.03.22-20.03.22	84	добре
4.	Узагальнення результатів до першого і другого розділу	12.05.22-15.05.22	82	добре
5.	Рубіжна атестація.	16.05.22-20.05.22	82	добре
6.	Написання третього розділу.	21.05.22-28.05.22	82	добре
7.	Узагальнення отриманих результатів. Оформлення електронної версії роботи. Перевірка на наявність плагіату.	29.06.22-03.06.22	82	добре
8.	Перевірка роботи науковим керівником, надання відгуку, складення протоколу та висновку керівника, підпис авторського договору	04.06.22-09.06.22	82	добре
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		82	добре

Студент _____
(підпис)

Синявська В.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Андрущенко О.С.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему: «Еколого-економічні аспекти розвитку зеленого туризму в Одеській області»

Синявська Вероніка Валентинівна

Актуальність теми. Зелений туризм – одна із галузей світової економіки, що займає важливе місце серед факторів культурного та соціального розвитку, підтримує рівень та якість життя в країні. Сприятливі природно-кліматичні умови, історико-культурні та етнічні надбання нашої держави сприяють розвитку туристичної діяльності та є одним зі шляхів розв’язання економічних, соціальних та екологічних проблем.

Особливістю зеленого туризму є те, даний вид туризму розрахований на підвищення екологічного покращення навколишнього середовища, забезпечення тварин та рослин безпекою від діяльності людини та отримання насолоди від перебування на природі.

Метою роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та еколого-економічних аспектів розвитку зеленого туризму в Одеській області

Об’єктом дослідження є процес розвитку зеленого туризму в Одеській області

Предметом дослідження є еколого-економічні аспекти розвитку зеленого туризму на регіональному рівні

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг тексту бакалаврської кваліфікаційної роботи – 75 сторінок, таблиць – 7, рисунків – 9.

Ключові слова: зелений туризм, сільський зелений туризм, дестинація, природно-ресурсний потенціал, сфера туризму.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	7
1.1 Сутність, форми та види зеленого туризму	7
1.2 Потенціал зеленого туризму в Україні	16
1.3 Дестинація як територіальна організація використання природно-ресурсного потенціалу зеленого туризму	24
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	33
2.1 Зарубіжний досвід розвитку зеленого туризму	33
2.2 Складові розвитку зеленого туризму в Одеській області	43
2.3 Основні чинники впливу на розвиток зеленого туризму в регіоні	52
3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ	59
3.1 SWOT-аналіз розвитку зеленого туризму в Одеській області	59
3.2 Рекомендації щодо стимулювання розвитку зеленого туризму в Одеській області	64
ВИСНОВКИ	70
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Сучасна світова економічна криза, яка об'єктивно та вперше в історії людства поглиблюється внаслідок пандемії, дає поштовх для розвитку зеленого туризму, популяризує сучасні види туристичних послуг локального масштабу, формує нове бачення вирішення проблем зайнятості населення, змушує переглянути пріоритети соціально-економічного розвитку країн світу з посиленням їх ролі в досягненні цілей сталого розвитку.

Згортання туристичних ринків призводить до суттєвих збитків країн – традиційних постачальників туристичних послуг, оскільки падіння попиту не обмежуватиметься короткостроковою перспективою і потребуватиме вибору альтернативи, якою має стати розвиток «зеленої» економіки з основним ринковим сегментом зеленого туризму.

Зелений туризм в Україні є сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку й оздоровлення населення.

Через переваги зеленого туризму виникає можливість переходу до нових поведінкових моделей життєдіяльності. Вони поповнюються елементами новаційних знань про ландшафти, культурні й історичні надбання, розвиток сільської інфраструктури, рекреаційне значення природних ресурсів тощо.

У межах ринкових відносин поглиблюється взаємозв'язок між попитом і пропозицією на «зелені» послуги, досягається високий рівень конкуренції, формується цінова політика та забезпечується прибутковість цієї галузі, що й відповідає цілям стратегії економічного зростання. Досягнення синергії між навколишнім природним середовищем і користувачами його цінностей відбувається саме в умовах сприятливої кон'юнктури ринку зеленого туризму.

Зелений туризм є вагомим чинником зниження безробіття, створення умов для реалізації потенціалу підприємництва і самозайнятості сільського

населення, підвищення дохідності місцевих бюджетів, стимулювання розбудови соціальної інфраструктури, утворення внутріпоселенських виробничо-збутових кластерів, особливо з суб'єктами сільськогосподарського виробництва.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та еколого-економічних аспектів розвитку зеленого туризму в Одеській області

Для реалізації зазначеної мети необхідне розв'язання наступних завдань:

- систематизувати сучасні наукові підходи поняття «зелений туризм»;
- дослідити природно-ресурсний потенціал зеленого туризму в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід розвитку зеленого туризму;
- сформулювати перспективи розвитку зеленого туризму в регіоні.

Об'єктом дослідження є процес розвитку зеленого туризму в Одеській області

Предметом дослідження є еколого-економічні аспекти розвитку зеленого туризму на регіональному рівні

Матеріали дослідження. Інформаційну базу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців з проблем та перспектив розвитку зеленого туризму, чинне законодавство, дані державної служби статистики України.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань проведено аналіз літературних джерел, статистичних даних, використано загальнонаукові методи та здійснено SWOT-аналіз.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність, форми та види зеленого туризму

У Законі України «Про туризм», який є основним регулятором у сфері туристичної діяльності, серед видів туризму виділено екологічний (зелений) і сільський, а серед основних пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму – розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму [1]. Ці положення означають, що зелений туризм за своїм змістом, в основному, набирає екологічного забарвлення та позиціонується за внутрішнім потенціалом для сільської місцевості.

Сьогодні мешканці мегаполісів стають все більш ізольованими від природи, а парки і сквери не можуть задовольнити потребу залишитись із природою наодинці. Саме тому з'являється цілком природне бажання виїхати з міста, подалі від людей, бетонних стін, аби відпочити та розслабитись.

Окрім того, туристична мода піднімає на пік масової популярності подорожі у сільську місцевість, де міського туриста скрізь оточує екзотика: аграрні й сільські пейзажі, традиційний селянський спосіб життя, свійські тварини, екологічно чисті продукти тощо. Наявність в нашій країні значної кількості порівняно непорушених територій, а також автентичність сільської місцевості та традиції української гостинності значно приваблюють туристів.

Відтак, у сучасному світі спостерігається зміщення масового туристичного інтересу від звичайних відпочинкових поїздок до змістовніших, пізнавальніших подорожей. На зміну концепції «SSS» («Sun-Sea-Sand») – сонце, море, пісок – приходить концепція «LLL» («Landscape-Lore-Leisure») – пейзажі, традиції, дозвілля. Поступово люди перетворюються на туристів та вивчають дари природи: ліси та гори, береги

річок та озер, розташованих поблизу сел та селищ. Однією з таких форм відпочинку може виступати саме зелений туризм. Серед першочергових перваг, які може надати зелений туризм, знаходиться бюджетність.

Спочатку «зелений туризм» асоціювався з екологічними аспектами, однак сьогодні він охоплює всі аспекти стійкого розвитку, що базуються на таких принципах:

- охорона навколишнього середовища. Мінімізувати забруднення повітря, води, ґрунту, а також кількість відходів, які є наслідком діяльності стандартних туристичних організацій та їхніх клієнтів. Підтримка якісних та унікальних характеристик ландшафту, захист природних територій, середовищ існування диких рослин та тварин;
- соціальний розвиток. Підтримка та покращення якості життя в місцевих спільнотах, виховання поваги до різних народностей та прав людини, підтримка їхньої культурної спадщини та традицій;
- економічне процвітання. Забезпечення конкурентоспроможності місцевих компаній у туристичній сфері. Інтеграція економіки та екології у процеси зберігання природних територій, які в майбутньому сприятимуть збільшенню доходів від зеленого туризму;
- мінімізація впливу на клімат. В останні роки кліматичний аспект став надважливим. Тому необхідно мінімізувати вплив туризму на клімат і максимально адаптувати його до кліматичних змін.

Доволі часто українські науковці співставляють зелений туризм до туризму сільського. Зелений туризм називають «зеленими подорожами» у сільську місцевість. Зелений туризм – це не лише збереження природи, але й відродження, збереження та розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток історико-культурної спадщини.

У світовому туризмі одночасно співіснують поняття зелений туризм, екологічний, сільський та аграрний, їх зміст і сфера впливу деяким чином перетинаються. Терміни «зелений» і «екологічний» часто є синонімами, тому що передбачає тимчасове перебування особи в екологічно чистому

середовищі з метою рекреації, відпочинку, природоохоронної діяльності, задоволення інших супровідних потреб.

Найбільше сутність зеленого туризму розкривається у дефініції, запропонованій організацією підприємств зеленого туризму (Green tourism business scheme – GTBS). Вона надає наступне визначення: «зелений туризм – це сталий туризм, який враховує потреби навколишнього середовища, місцевого населення, підприємців та відвідувачів на сьогодні та у майбутньому». Він стосується будь-якого підприємства (великого чи малого, сільського чи міського), що спеціалізується на екотуризмі, діловому туризмі або на іншій ринковій ніші [2].

Кіфяк В.Ф. характеризує зелений туризм з точки зору переміщення туристів у сільську місцевість з метою відпочинку [3, с. 123]

На думку вітчизняних науковців, зелений туризм – це відпочинок на природі в екологічно чистих місцевостях з розміщенням у приватному житловому фонді за наявності лісів, річок, озер [4].

Гловацька В. В. розглядає зелений туризм як спільну об'єднуючу підсистему одночасно туристичної і сільськогосподарської галузей [5, с. 6].

Зелений туризм – це туристична діяльність на територіях природних ландшафтів (лугопарків, лісопарків, ботанічних садів, гідропарків) з елементами благоустрою, де існують відповідні умови для короткотривалого відпочинку, збирання ягід, грибів, лікарських рослин тощо [6, с. 9].

Т. М. Булах визначає зелений туризм як вид туризму, що передбачає знайомство з місцевим побутом в агрооселях, вивчення традицій проведення народних свят, фольклорної творчості, організацію подорожі вихідного дня з полюванням, рибальством, турів «народна аптека» зі збиранням лікарських трав, «пасіка» – із качанням меду, «сам собі господар» – з навчання традиційним народним технологіям виробництва соків, вин, консервування овочів та фруктів, «дари лісів» – консервування ягід, грибів тощо [7].

Досить вдалим, є трактування сутності зеленого туризму, запропоноване Л. А. Лизогубом, В. А. Перовим, які визнають його як

синтетичну категорію, що об'єднує всі види організації туризму, які відбуваються на базі села, що своїм наслідком має значний соціально-економічний ефект і дозволяє забезпечити оптимальне використання трудових, рекреаційних, екологічних ресурсів. Сільський туризм, з одного боку, пропонує альтернативну можливість зайнятості та дозволяє накопичити кошти, які в подальшому можна інвестувати зі зміною кон'юнктури. З іншого боку – дає можливість виробити навички праці у сфері обслуговування, які надалі можуть бути застосовані для зміни типу діяльності [8].

Скрипник Н. Я. синтезує поняття «зелений» та «сільський туризм» в одне ціле і визначає з позицій специфічної форми відпочинку, ознайомлення з природно-рекреаційними, культурним, історичними особливостями сільської місцевості [9, с. 129]

Таким чином, зелений туризм – вид туризму, що передбачає тимчасове перебування в екологічно чистому середовищі з метою рекреації, відпочинку, природоохоронної діяльності, задоволення інших супровідних потреб.

Зелений туризм включає в себе такі форми (рис.1.1.):

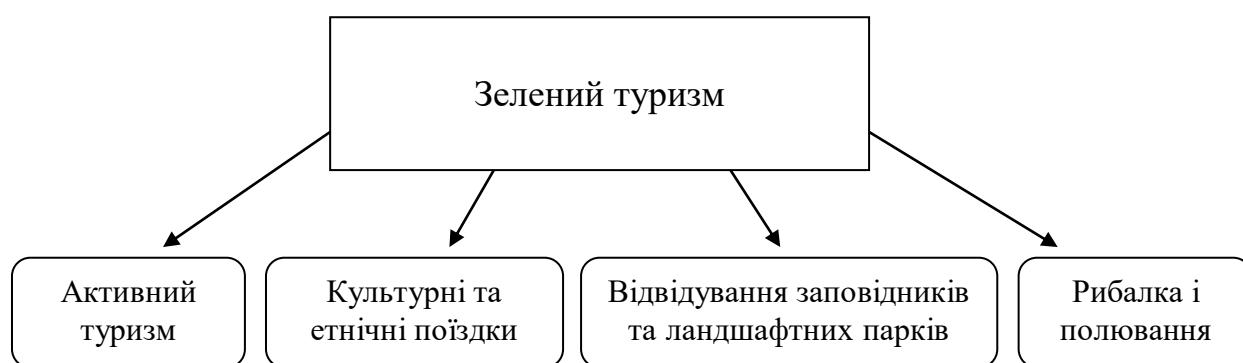

Рис.1.1 – Форми зеленого туризму

➤ Активний зелений туризм може являти собою піші походи, сплав по річці, велосипедні маршрути, кінні переходи. Це найчастіше має на увазі приготування їжі на вогнищі й ночівлю в наметі, хоча є маршрути з обладнаними стоянками.

➤ Культурні та етнічні поїздки – це відвідування місць, віддалених від великих міст, з метою побачити історичні пам'ятники, національний побут і традиції народу, ознайомитися з народними промислами.

➤ Відвідування незайманих куточків природи ще називають екотуризм. Такий вид відпочинку передбачає дбайливе ставлення мандрівників до місць, за якими проходять туристичні маршрути. Тут можна побачити диких тварин в їх природному середовищі існування, рідкісні породи дерев і рослин. Зупинятися на нічліг туристи можуть в будинках сільських жителів.

➤ Також існує напрямок зеленого туризму, головною метою якого є рибалка та полювання.

В той же час, найбільш популярним в Україні видом зеленого туризму є сільській зелений туризм – відпочинковий вид сільського туризму, пов'язаний з перебуванням туристів в власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостьовому) будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства. Структура й розміщення природно-ресурсного потенціалу, зайнятість сільських жителів, наявність об'єктів інфраструктури сільськогосподарської діяльності, більш доцільно розглядати у виділенні саме сільського зеленого туризму з призми розуміння зеленого туризму.

Трактування сільського зеленого туризму як поняття різними науковцями показує широкий спектр думок щодо розуміння змісту цієї дефініції. Незважаючи на різноманітність у підходах, спільним для більшості авторів є посилання на те, що сільський зелений туризм – це насамперед вид відпочинку, який пов'язаний з виїздом у сільську місцевість.

Сільський зелений туризм – це вид туризму, що передбачає розміщення туристів у сільській садибі для відпочинку та отримання ними відповідних послуг (традиційних основних: проживання (екологічне, культурне, історичне розташування), харчування (екологічно чисті продукти, дегустація місцевих (домашніх) страв), розваг (участь у фестивалях, ярмарках,

організації традиційних свят); традиційних додаткових: робота на фермі, городі, у саду, на господарському дворі, сіновалі, рибалка, полювання; специфічних: догляд за домашніми тваринами, катання на конях, човнах, навчання народним ремеслам тощо) [10].

В.І.Биркович надає таке визначення: «Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону» [11].

Ключовими видовими ознаками в трактуванні сільського зеленого туризму як виду туризму виступають територіальна локалізація місця отримання послуг і їх характер (відпочинок).

На думку А. Ю. Гоцелюка, нині в Україні існує три різновиди сільського зеленого туризму, а саме: агротуризм, екотуризм і відпочинковий туризм. Головною фігурою в забезпеченні функціонування зазначених видів туризму виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить із сільською місцевістю. Агротуризм – вид сільського зеленого туризму, як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний із використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері. Екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, переважно в сільській місцевості, розташованих у межах території національних парків, заповідних зон, природних парків, де передбачено обмеження щодо навантаження на територію та регламентовано види розважального відпочинку. Відпочинковий туризм – вид сільського зеленого туризму, базою розвитку якого є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні й інші надбання місцевості [12].

Варто звернути увагу на те, що поняття «зелений туризм», «сільський туризм», «сільський зелений туризм», «агротуризм» та «екотуризм», мають багато схожих рис (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Порівняльна характеристика зеленого, сільського, агротуризму та екотуризму

Характерні особливості	Місце дислокації	Місце отримання послуг	Мета подорожі
Зелений туризм	Екологічно чисте середовище	Місця з чистим довкіллям та гарними рекреаційними умовами	Природоохоронна, відпочинок орієнтований на покращення навколишнього природного середовища
Екотуризм	Території природних парків, заповідників, лісових та гірських масивів	Будинки лісників, палатки посеред дикої природи	Знайомство з живою природою та збереження довкілля
Сільський туризм	Сільська місцевість	Будинок сільського господаря	Відпочинок від галасу міста, ознайомлення з культурою та місцевими традиціями
Агротуризм	Сільська місцевість	Ферма	Допомога у веденні сільського господарства

На думку Т. І. Ткаченко, характерною спільною рисою зазначених видів туризму є бажання туристів відпочити на лоні природи та пізнати її, а головними відмінностями зазначених видів туризму є характер занять на природі під час відпочинку (виробництво сільськогосподарської продукції, ознайомлення із сільським побутом, збирання ягід, грибів і лікарських рослин), місце розташування туристів (фермерське господарство, садиба в сільському населеному пункті, об'єкти штучних і природних садів і парків), ступінь доступу до екологічно чистої продукції та рівень забруднення навколишнього середовища. Науковець вважає, що зелений туризм менш

вимогливий до туристичної інфраструктури і характеризується меншою ресурсоемкістю, та відіграє важливу роль у поліпшенні соціально-економічного розвитку регіонів, сприяє охороні навколишнього природного середовища і культурних традицій, створенню нових робочих місць [13, с. 203].

Таким чином, «зелений» (екологічний) туризм пов'язаний із приверненням уваги громадськості до екологічних проблем і водночас слугує для дальшої її акцентуалізації. Фахівці класифікують екологічний туризм як: культурно-пізнавальний або науковий (науково-природничий, історико-археологічний, етнографічно-краєзнавчий тощо); спортивно-оздоровчий (за видами спорту, доступними у межах відповідних локацій); екологічний туризм за видами промислу (фауністичний, флористичний тощо); релігійний; сільський.

Зелений туризм розглядається як широкий спектр послуг, сконцентровані на сільських територіях і спрямовані на задоволення попиту споживачів у специфічних туристичних формах відпочинку. У такому випадку зелений туризм як системна компонента буде складовою концепції становлення сільського туризму, який, крім зеленого, органічно поєднує в єдину систему туристичних послуг екологічний туризм, історично-культурний, агротуризм і реалізується в межах сільської місцевості тощо (таб.1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика категорійно-понятійного апарату зеленого туризму

Дефініція	Характеристика
Зелений туризм	Зелений туризм орієнтований на застосування в туристичній індустрії екологічних методів та технологій природокористування. Туристична діяльність на території природних ландшафтів (лісопарків, гідропарків, ботанічних садів) з елементами благоустрою, де існують певні умови для короткотривалого відпочинку, збирання ягід, грибів. Зелений туризм передбачає діяльність, яка проходить в контакті з природою, проживання в таборах чи сільській місцевості, пов'язаний з сільськогосподарськими роботами, знайомство з життям сільських мешканців, пішохідними екскурсіями, вивченням флори і фауни тощо.

Сільський зелений туризм	Сільський туризм зосереджується на активному участі в сільському житті (відпочинок у сільській місцевості, ознайомлення з культурними цінностями, традиціями та звичаями, ведення сільськогосподарської діяльності на фермі)
Екотуризм	Екотуризм – тип туризму, що полягає у подорожах до природних недоторканих людиною та, часто, природоохоронних територій, зокрема, він сприяє освіті туристів щодо розуміння впливу людей на навколишнє середовище та дозволяє акумулювати фінансові ресурси на заходи, пов'язані зі збереження території. Екотуризм сприяє утилізації, енергоефективності, збереженню води та створення економічних можливостей для місцевих громад, допомагає розвитку ізольованих поселень та поширенню поваги до різних культур та прав людини
Біотуризм	Орієнтований на спостереження та взаємодію з місцевим тваринним та рослинним світом в їх природних місцях існування (полювання, колекціонування, спостереження, фотографія)
Природний туризм	Види туризму, що залежать від використання природних ресурсів (ландшафти, рельєф, рослинний та тваринний світ) у їх відносно незмінному стані, але не завжди в розумних цілях та не у відповідності до принципу сталого використання
Стійкий туризм	Це найбільш молода концепція екологічного безпечного туризму, за якого відвідування туристом місця відпочинку, орієнтується тільки на здійснення позитивного впливу на навколишнє середовище, суспільство та економіку. Тобто, це туризм, який повністю враховує його поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби відвідувачів, промисловість, навколишнє середовище та приймаючі громади
Надтуризм	Передбачає надмірну кількість туристичних відвідувань популярного місця або визначної пам'ятки, що призводить до пошкодження місцевого середовища та історичних місць й погіршує якість життя мешканців
Геотуризм	«Туризм, який підтримує або покращує географічний характер місця – його довкілля, культуру, естетику, спадщину та добробут мешканців». Дане поняття базується на принципах: екологічної відповідальності (збереження ресурсів та біорізноманіття), культурної відповідальності (відданість та повага до місцевої самобутності та спадщини) та синергії (об'єднання всіх елементів географічного характеру для створення туристичного досвіду, який багатший, ніж сума його частин, і привабливий для відвідувачів з різними інтересами.

джерело [9,14]

Таким чином зелений туризм є складовою частиною екологічної політики держави, фактором розвитку місцевої економіки. Є декілька напрямів розвитку сільського «зеленого» туризму, серед яких:

- створення туристичних селищ на основі сільських поселень із традиційною народною дерев'яною архітектурою, самобутніми культурними традиціями, які розміщені в мальовничій місцевості;
- організація турів у сільську місцевість із проживанням і харчуванням у садибах, знайомство з традиційним сільським побутом, ремеслами;
- винаймання будинків або кімнат у сільській місцевості в екологічно чистих природних територіях.

Варто наголосити, що розвиток «зеленого» туризму відповідає сучасній концепції «зеленої» економіки, що є інструментом у досягненні сталого розвитку.

1.2 Потенціал зеленого туризму в Україні

Привабливість туристичних районів України зумовлена вдалим географічним розташуванням, особливостями історичного розвитку, національно-культурним різномаяттям, оригінальною архітектурною спадщиною, унікальними природними об'єктами, наявністю потенційно брендових туристичних продуктів, сприятливими екологічними умовами та багатими рекреаційними ресурсами.

Зелений туризм ототожнюють з неміськими поселеннями, малими містами, селищами міського типу і селами. Остаточного не можна стверджувати, що зелений туризм є обов'язково сільським, адже можливі й винятки. Тобто райони, які є більш озелененими, з меншим транспортним навантаженням мають переваги для оздоровлення і відпочинку від активного міського способу життя та успішно реалізують проекти зеленого туризму.

Дуже важливо розвивати зелений туризм у приміських територіях великих поселень. Якщо місто, можливо обласний центр, виконує метрополійну функцію, то воно стає ядром ділової активності з частою

промисловою спеціалізацією, швидким ритмом життя та високим рівнем навантаження на об'єкти соціальної інфраструктури. Таке середовище майже завжди супроводжується погіршенням стану довкілля, що актуалізує потребу рекреації та відпочинку міських жителів, хоча не можна сказати, що мешканці сільських поселень не можуть бути споживачами послуг зеленого туризму. Однак міські жителі є основною споживчою сегментною групою.

З точки зору регіональних соціально-економічних, культурно-історичних, екологічних та рекреаційних можливостей, найбільш перспективними регіонами України для успішного розвитку зеленого туризму є:

- Західний економічний район (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Хмельницька, Тернопільська області),
- Південний економічний район – Причорномор'я (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька області),
- Центральний економічний район (Київська, Полтавська, Чернігівська області) [15, с. 14].

Враховуючи, що загальна чисельність сільського населення в Україні скорочується прослідковується наступна тенденція: області, де сільського населення більше 50 % (Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька, Вінницька), що мають найбільш потужний потенціал розвитку зеленого туризму; області із рівнем сільського населення від 40 до 50 % (Волинська, Львівська, Хмельницька, Черкаська), які мають високий потенціал і темпи розвитку зеленого туризму; області із рівнем сільського населення 20-40 % (Полтавська, Харківська, Сумська, Одеська, Миколаївська) із середнім потенціалом та всі інші області, де частка сільського населення становить менше 20 %, характеризуються високим рівнем урбанізації і чітко вираженим промисловим напрямом економічної діяльності та найнижчим потенціалом розвитку зеленого туризму [16].

Як перспективний напрям туристичної індустрії, зелений туризм пропонує на ринку новітній продукт – сільські туристичні послуги, широкі

можливості пропозиції яких зумовлені національними історичними, культурними, природними, побутовими, економічними та соціальними чинниками.

Основними суб'єктами господарювання в зеленому туризмі є садиби. У плані конкретизації правового забезпечення зеленого туризму в Україні українські науковці обґрунтовують необхідність узгодження категорій «агросадиба», «українська гостинна садиба» (терміни, які репрезентує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні) до вимог ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення», де визначено індивідуальними засобами розміщення туристів «сільський будинок», «фермерський будинок», а колективним засобом розміщення – «агроготель» [17].

Сільський «зелений» туризм стрімко розвивається в Україні, про що свідчить зростання кількості садиб і чисельність розміщуваних у них осіб (табл. 1.3). Наприклад, упродовж 2012–2019 рр. чисельність осіб, які відвідали такі агросадиби, зросла майже на 70 % і становила у 2019 р. близько 86 тис. осіб. Кількість агросадиб також значно збільшилася (до 389 одиниць), порівняно з 2012 р., коли функціонували 230 агросадиб.

Варто зауважити, що загальна площа агросадиб зросла удвічі, зокрема житлова площа зросла у 2,4 раза й становила у 2019 р. близько 30 тис. м². Водночас показник середньої місткості агросадиб збільшився на 50 %. Усе це є свідченням того, що населення більше почало приділяти уваги внутрішнім подорожам і родинному спілкуванню на природі.

Згідно з даними Держстату України, провідними адміністративними територіями України за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору, які надійшли до місцевих бюджетів, у 2018 р. були м. Київ (33,0 млн грн, тобто 36,4 % від загальної суми турзбору), Львівська область – 13,4 млн грн (14,8 %); Одеська область – 11,6 млн грн (12,7 %); Закарпатська область – 3,8 млн грн (4,2 %); Івано-Франківська область – 3,7 млн грн (4,1 % від загальної суми туристичного збору) [15].

Таблиця 1.3

Аналіз основних показників розвитку сільського «зеленого» туризму в
Україні

Показники	Роки							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість садиб, од.	230	285	233	235	375	377	380	389
Чисельність розміщених осіб	50724	49948	39311	49253	79891	82570	83211	85995
Середня місткість садиб, місць	11,0	12,6	13,5	12,7	13,2	13,4	14,2	16,5
Загальна площа садиб, м ²	49425	65989	71208	73241	90811	91300	93435	101329
у тому числі житлова	20787	29988	29201	25558	43764	44056	44736	49912

джерело [15,18]

Після того, як в 2020 році розпочалася пандемія, туристичний сектор зазнав великих втрат і статистики стосовно кількості садиб та кількості розташованих осіб знайти не вдалось. Прогнози стосовно неї також дуже суперечливі: загалом галузь туризму зазнала чималих втрат, проте на фоні пандемії позиції внутрішнього туризму посилюються. І напрям зеленого туризму популяризується в соціальних мережах, що могло б призвести до його невеликого, але зростання.

Економічні показники розвитку сільського «зеленого» туризму в Україні свідчать про позитивну тенденцію, яка склалася в цьому секторі. Проте, очевидно, що через пандемію Covid-19 та політичну ситуацію в Україні, розмір внутрішнього туристичного потоку й чисельності іноземних туристів зменшується.

Загалом внесок туризму за останні роки стає меншим, а за 2010-2019 роки тільки погіршився, у зв'язку з пандемією COVID-19 (рис.1.2)

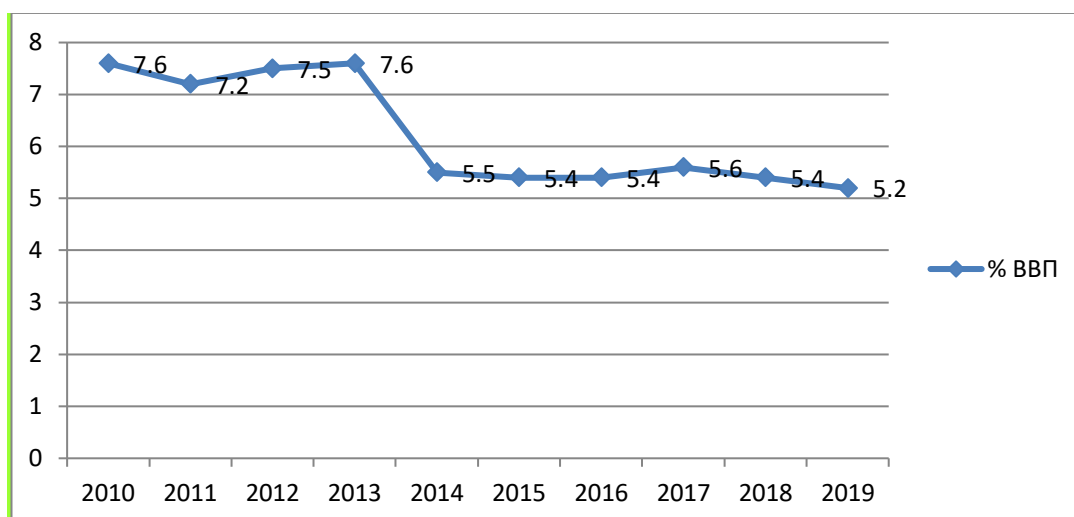

Рис.1.2 Внесок туризму у ВВП України, % [16].

Через швидкий рух життя людей, світові тенденції приїлися, почався пошук чогось менш відомого, більш незвичного, саме тому й почався розквіт екотуризму, сільське господарство почало постачати не тільки свою продукцію, але й тенденцію розвитку екології та екологічно чистого різноманітного вирощування для пошанувачів зеленого туризму.

Внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство», надали можливість більш чітко окреслити і легалізувати поняття «сільський зелений туризм» [19]. Тобто наразі ринок зеленого туризму розвивається стихійно та неврегульовано. Дуже мала кількість суб'єктів виводять свою діяльність з «тіні», причому далеко не факт, що всі кількісні й якісні результати діяльності в звітності подаються об'єктивно.

Окрім садиб, потенціал господарювання у сфері зеленого туризму мають інші суб'єкти:

- надавачі послуг з тимчасового розміщування в готельних закладах, пансіонатах, що розташовані в екологічно чистій місцевості та спеціалізуються на задоволенні потреб зеленого туризму;
- кемпінги, стоянки, що розташовані в екологічно чистій місцевості, в тому числі у межах територій природно-заповідного фонду;

- суб'єкти туристичної діяльності, фізичні особи-екскурсоводи, що надають різні послуги розміщення, транспортування, доступу до атракцій зеленого туризму;
- організації, як правило, громадські (молодіжні), які реалізують проекти зеленого туризму (табори, мандрівки, толоки тощо).

Варто зазначити, що сновними послугами зеленого туризму є:

- проживання в екологічно чистому середовищі;
- контакти з тваринами – годування, доглядання, катання верхи тощо (мисливство як спірний вид діяльності в зеленому туризмі);
- активно-спортивні тури/маршрути – кінні, піші, велосипедні маршрути, рафтинг, катання на гірських та бігових лижах, сноубордах, техніка подолання природних перешкод – скелелазіння, топографія та орієнтування у лісовій, гірській місцевостях, техніка в'язання вузлів.
- можливість участі у різних роботах – сільськогосподарських, природоохоронних, будівельних тощо;
- навчання і практика ремесел;
- вивчення і споживання страв місцевої кухні, практика приготування їжі, в тому числі на дровах з використанням печі;
- збирання грибів і ягід, лікарських трав;
- спа-процедури (наприклад, фітотерапія, чани), народне знахарство тощо.

Також значний потенціал розвитку сільського зеленого туризму формують екоферми. Вони можуть профілюватись на органічному землеробстві, а також різних видах тваринництва, у тому числі в «екзотичному» секторі. Для українських територій, з огляду на природно-кліматичні умови, невикористаними є резерви надання послуг зеленого туризму на основі діяльності пасік, у тому числі надання послуг апітерапії.

Як ще один варіант зеленого туризму можна розглянути екокемпінг. Господар облаштовує земельну ділянку, ставить столи, лавочки, огорожує і робить місце більш-менш безпечним, а згодом здає в оренду під так зване

палатне містечко. Бажано, щоб поблизу був доступ до питної води, туалет і, звичайно ж, облаштовані місця для сміття [20].

Інноваційними інфраструктурними одиницями сільського зеленого туризму є об'єкти глемпінгу. Вони з'явилися як результат конкурентної боротьби в сегменті «субкультури» кемпінг-туризму та надання унікальних послуг з тимчасового перебування. Активний розвиток глемпінгу призвів до становлення кемпінг-індустрії як нового виду економічної діяльності, що спеціалізується на обслуговуванні масового самостійного туризму [21].

Активізація сільського зеленого туризму веде до виникнення специфічних суб'єктів туристичної інфраструктури – скансенів. Їх значення для розвитку сільського зеленого туризму має особливе значення при задоволенні пізнавальних потреб та патріотичного виховання.

Скансени – це музейні установи «просто неба», що дозволяють ознайомитися із традиціями етнічного природокористування, які виникали протягом тривалого історичного процесу формування і розвитку певної нації та в концентрованому вигляді допомагають розкрити особливості національної ментальності, в тому числі зрозуміти сутність й об'єктивність регіональних відмін етнопростору [22].

Українське село має інвестиційну привабливість та багатий пізнавальний потенціал, який може бути розкрито шляхом розвитку сільського зеленого туризму. Відпочинок на селі позитивно впливає на економіку та екологію регіонів України за рахунок використання наявного приватного житлового фонду, розширення сфери зайнятості сільського населення та можливості реалізації на місці продукції особистого селянського господарства.

Сільський туризм найбільшою мірою відповідає сучасним пріоритетам сталого еколого-економічного розвитку України, а саме: збереження природного та культурного середовища, економічна підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам місцевих екологічних продуктів харчування.

Основними передумовами розвитку сільського «зеленого» туризму є:

1) наявність ресурсів сільського «зеленого» туризму (довкілля, ландшафт, архітектурна спадщина, культурна спадщина, релігійні обряди та традиції, місцеве населення, економічна діяльність, інфраструктура та послуги);

2) сільський «зелений» туризм має розвиватися в суто сільському оточенні, який відзначається особливим способом використання простору та соціальним життям: низькою демографічною наповненістю та щільністю забудови, домінуванням природних та сільських ландшафтів, економічною активністю (сільське господарство, лісництво та тваринництво); спосіб життя характеризується відчуттям належності індивіда до громади, сільської культури та особливим ставленням до довкілля;

3) наявність місцевих мешканців, які планують займатися малим бізнесом у селі. Сільський туристичний бізнес відрізняється від традиційного комерційного туризму: сільські садиби та пансіонати зазвичай маленькі, сімейні, мають мало кімнат і не потребують великих інвестицій;

4) зв'язок із місцевим населенням – використання потенціалу людських та природних ресурсів у даному регіоні. Місцеві жителі краще знають власні цінності, наявні ресурси та потреби. Вони повинні мати можливість контролювати розвиток власного туристичного продукту;

5) використання та збереження місцевих особливостей. Концепція сільського «зеленого» туристичного продукту має бути тісно пов'язана з особливостями місцевості, включаючи її імідж, сприйняття ландшафту та способу життя. Вона має виділяти переваги території і підкреслювати їх із метою поліпшення іміджу місцевості.

Всесвітня туристична організація (World Tourism Organization UNWTO) зазначає, що зелений туризм можна розглядати як альтернативу за можливістю отримання прибутків і вважати важливим життєдіяльним сегментом ринку послуг на сільських територіях, і до 2020 р. туризм на

сільських територіях увійшов у п'ятірку основних стратегічних напрямів розвитку туризму у світі.

Розвиток «зеленого» туризму є серед першочерговим серед видів економічної діяльності для впровадження засад «зеленої» економіки, оскільки не спричиняє значного тиску на довкілля, порівняно з іншими відображеними видами економічної діяльності. Адаптація зеленого туризму до аспектів сталості виходить із загальноприйнятих Глобальних Цілей сталого розвитку до 2030 року, затверджених на саміті ООН у 2015 р. з питань сталого розвитку, і базується на трьох складових концепції сталості: економічній, соціальній і екологічній [23].

1.3 Дестинація як територіальна організація використання природно-ресурсного потенціалу зеленого туризму

Зелений туризм в Україні – новий напрямок відпочинку, популярність якого щороку зростає. Все більше людей відмовляється від популярних курортів з пасивним проведенням часу на пляжі або біля басейну, і воліє відпочивати ближче до природи, щоб насолоджуватись свіжим повітрям, гуляти лісом, збирати свіжі ягоди та гриби, пити воду з джерела і харчуватись натуральними продуктами.

Головну роль у розвитку зеленого туризму відіграють природно-географічні, історико-політичні, соціально-економічні та демографічні чинники. Зелений туризм (сільський) розвивається за трьома напрямками:

1. Активний відпочинок в умовах незайманої природи під час уїк-енду;
2. Тимчасове проживання у наметі на березі річки або озера та відмова від благ цивілізації;
3. Комфортний відпочинок у невеликому котеджі на селі з можливістю користуватися водопроводом, санвузлом, електрикою.

Головним принципом зеленого туризму є турбота про охорону навколишнього середовища, адже такий вид туризму гарним тим, що він:

- доступний відпочивати в наметі або зняти будинок в селі дешевше, ніж орендувати кімнату на маловідомому курорті;
- дозволяє весело та цікаво проводити час – в залежності від місцезнаходження туристи можуть їздити верхи на конях, займатися рафтингом, вивчати ародні ремесла, ходити на екскурсії;
- проходить далеко від міського шуму, що сприяє повному релаксу і відновленню сил.

Туристична дестинація обумовлюється тією привабливістю, яку вона представляє для певного сегмента споживачів, таким чином, на перший план виходить та туристична привабливість, якою володіє дана територія для великої кількості туристів.

Зелений туризм на Західній Україні передбачає подорож до одного з найпривабливіших та найперспективніших об'єктів – Закарпаття. Здавна основним заробітком гуцулів вважалось скотарство, столярне та гончарне ремесло, плетіння коврів, виготовлення вишитих рушників та сорочок. Завдяки відсутності промислових зон тут збереглася первозданна природа. Чарівні пейзажі, наповнені ароматом різнотрав'я, чисте повітря, гірські річки та водоспади, неповторний національний колорит – це далеко не все, що чекає екотуристів під час відпочинку на Закарпатті.

Тут можна пересуватись велосипедом і зупинятись на нічліг у наметі, або вибрати місце для проживання в одній із численних зелених садиб, розкиданих на гірських схилах. На активних мандрівників чекають рафтинг і сплави по річках на байдарках, купання в гірських озерах і річках, риболовля, катання на конях, поїздки на квадро циклах та інші види розваг. Для туритів, які захоплюються визачними пам'ятками, можна відвідати:

- водоспад Шипіт на схилі Боржавської полонини і побачити каскади води, спадаючі з висоти 14 метрів;

- озеро Синевир – найбільша водойма в Карпатах з площею близько 5 га та глибиною 24 метри, розташований у Межигірському районі;
- озеро Несамовите на Чорногорському хребті, що має льодовикове походження;
- народну столицю Гуцульщини – село Космач, яке зберегло особливий гуцульський колорит в архітектурі будівель;
- село Шешори з каскадом водоспадів на річці Пістинці та рестораном «Аркан», де можна скуштувати приготовлену на вугіллі форель.

Зелений туризм в Закарпатті – це можливість пожити в автентичному гуцульському будинку, освоїти народні промисли, познайомитись з народними звичаями, традиціями та культурою. В зимову пору підвищений попит мають гірськолижні курорти [24].

Яремче – столиця карпатського туризму. Яремче по праву вважається перлиною Карпатських гір та столицею карпатського туризму та однією з найкращих туристичних локацій, що зберегла свою автентичність. Тут, як і раніше, носять вишиванки та безрукавки не для того, щоб залучити відпочиваючих, а тому що це один з елементів національного одягу, основним засобом пересування міськими вулицями залишається кінь.

Зелений туризм в Карпатах залишить незабутні враження, емоції та спогади. Для розміщення можна обрати садибу для екотуристів або сімейний готель. Гості можуть скуштувати смачні страви гуцульської кухні, приготовані з екологічно чистих продуктів, милуватися чудовою природою під час прогулянок пішохідними маршрутами. Навіть не залишаючи місто туристи можуть побачити:

- вируючі води річки Прут;
- приголомшливі гарні водоспади Дівочі сльози та Пробій;

- вольєрне господарство, в якому косулі, кабани, благородні олені, рисі та інші представники карпатської фауни утримуються в умовах, наближених до природних;
- колоритні сувенірні ринки з виробами народних промислів;
- скелі Довбуша, що мають особливу енергетику, а також багато інших дивовижних місць (рис.1.3).

Рис.1.3 Скелі Довбуша

Влітку можна зайнятися збиранням грибів і ягід, ходити босоніж по землі, насолоджуватись чистим повітрям, насиченим фітонцидами та ароматом гірських трав.

Полтавщина – край сільського туризму. Сільський туризм в Україні допомагає по справжньому зрозуміти історію країни, познайомитись з традиціями, побутом та народними промислами, побачити недоторкані куточки дикої природи та оцінити гостинність Полтавщини. Зелений туризм у Полтавській області є одним з провідних напрямків туристичної галузі в регіоні, що динамічно розвиваються, Тут можна відпочити на березі Ворскли, Хоролі, Сули або річки Псел, відвідати гончарну столицю України – село Опішня, розташоване у Зінківському районі, або побувати у місцях, пов'язаних з ім'ям М.В.Гоголя – на хуторах Диканька та Великі Сорочинці.

Сьогодні тут облаштовано близько двох десятків садиб для екотуристів, одим із яких є «Затишна оселя». Тут гості можуть гарно відпочити і весело провести час, знайомлячись з місцевими пам'ятками, серед яких:

- Красзнавчий музей, у дев'яти залах якого представлені експонати, пов'язані з цікавою історією Полтавщини;
- Кочубеївський парк з тінистими алеями, фруктовими садами та штучними ставками;
- Триумфальна арка на в'їзді до села, зведена у 1812 р. на честь перемоги над Наполеоном;
- Екскурсія до музею українського весілля у селі Великі Будищі, де за участю відвідувачів розігрують весільну церемонію з дотриманням старовинних звичаїв.

Природний парк Беремицьке – унікальне місце для екотуризму на Чернігівщині. В 2017 р. у Козелецькому районі Чернігівської області було відкрито природний парк Беремицьке. Це одна з небагатьох унікальних локацій України, де використовується технологія ревайлдингу – відновлення дикої природи у первозданному вигляді, та популярне місце відпочинку для тих, хто любить екотуризм в Україні. У парку функціонують екологічні стежки, прокладені трьома природними зонами: степовою, лісостеповою, лісовою. Ландшафт включає мальовничі галявини, балки, круті схили з перекинутими через них підвісними мостами.

Загалом у Бермицькому мешкає понад 80 видів представників фауни. Серед них є степові кішки, кабани, козулі, олені, зайці, польські коні. Окрім туристичних об'єктів у парку відтворено культурні пам'ятки – скіфські баби та слов'янське капище, де стародавні жерці відновлювали енергію. Окрім пішої прогулянки туристи можуть відвідати стайню та зайнятися верховою їздою, дітям пропонують катання в українському візку-кареті. Інфраструктура природного парку включає:

- оглядову вежу, з якої відкривається чудова панорама місцевості;

- кафе, де пропонують обід після прогулянки територією;
- кемпінг, що складається з шести комфортабельних гостьових екобудинків, п'яти наметів та зон для мангалу;
- сучасний конференц-зал, що вміщує до 100 осіб, для проведення майстер класів, конференцій, лекцій.

Київська область теж має чимало місць, які користуються популярністю у екотуристів. І хоча зелений туризм в Україні неподалік від Києва істотно не поступається різноманітністю та природною красою Прикарпаття. Найбільш популярними сільських локацій для екотуризму, є:

➤ Садиба «Звенигород», що розташована у Кагарлицькому районі у селі Балико-Щучинка. Вдалині від міського шуму тут можна відсвяткувати сімейне свято, ювілей або просто відпочити. Господарі садиби організують для гостей рибалку на Дніпрі, катання на конях та сеанси іпотерапії, пікніки на природі.

➤ Тематична садиба «Villa Gogol» – яскраве місце, оформлене в старосвітському стилі XIX ст. в селі Кодаки, розташованому серед мальовничої природи за 42 км від Києва. Гості можуть зайнятися рибалкою на озері, полюванням на качок або фазанів, побувати в найкрасивіших парках «Олександрія» та «Київська Русь», розташованих поблизу садиби, провести фото сесію, попаритися в російській лазні (рис.1.4).

Рис. 1.4 Тематична садиба «Villa Gogol»

➤ Етнографічний комплекс «Українське село» знаходиться в Києво-Святошинському районі Київської області із самобутньою інфраструктурою. На території паркової зони знаходиться сім гостьових будиночків, зведених в українському стилі, а на березі ставка обладнані альтанки та місця для барбекю. Цей комплекс «Українське село» – один з небагатьох туристичних майданчиків, де дотримуються традиції та звичаї народних свят та гулянь (рис.1.5)

Рис. 1.5 Етнографічний комплекс «Українське село»

Зелені хутори Таврії на Херсонщині – це кусочок незайманої природи. Сільський зелений туризм в Україні користується все більшою популярністю, тому мешканців мегаполісів та маленьких міст дедалі частіше вабить сонячна гостинна Херсонщина [25].

Однією з унікальних локації є «Зелені хутори Таврії» – історико-розважальний комплекс, розташований на території площею 90 га у незайманій лісостеповій зоні між Херсоном та Голою Пристанню (рис.1.6).

Тут відтворено побут та унікальну атмосферу старовинних селянських хуторів. Територія комплексу порізана каналами, значну частину займають торф'яні болота, серед яких знаходяться близько 45 островів-хуторів, оточених луками та лісовими масивами. Кожний хутір спеціалізується на

одному народному промислі. Народні умільці проводять майстер-класи за своєю специфікою: навчання верховій їзді, ковальській справі, валянню вовни, гончарному ремеслу, миловаренню, виготовленню ляльок-мотанок тощо. Мандруючи каналами та протоками можна насолодитися панорамою Дніпровських плавнів та спостерігати за чаплями, чи бісами, дикими качками та куропатками.

Рис.1.6 Зелені хутори Таврії

Прогулянка на байдарках на дельті Дніпра дозволяє оцінити неймовірну красу дикої природи. Отримати трохи екстриму можна під час подорожі байдарками по пониззі річки. Унікальну ділянку довжиною 100 км та шириною близько 12 км часто називають Херсонською Венецією.

Цей комплекс відрізняється наявністю тихих зелених островів, приток та заплав, багатим рослинним і тваринним світом, багато представників яких занесені до Червоної книги. Байдарки – надійний вид човнів, які легкі в керуванні, тому підходять для сімейних прогулянок, а мандрівники можуть:

- побачити панораму Херсона, що розкинувся на березі Дніпра;
- познайомитися з флорою та фауною херсонських плавнів;
- порибалити та зварити ароматну юшку на одному з островів;

- дізнатися, звідки на околицях з'явився штучний хвойний ліс;
- помилуватися яскравими килимами латаття та водяних лілій.

Зелений туризм в Україні – це особлива філософія, вміння розслаблятися, радіти тиші, чепати сили та отримувати задоволення від спілкування з природою.

.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1 Зарубіжний досвід розвитку зеленого туризму

Європейський Союз почав активно покращувати сферу туризму, щоб бути спроможним конкурувати з іншими країнами та бути сильним гравцем на арені певної сфери діяльності. Щоб поліпшити цю сферу, кожен член ЄС чи Співтовариства має вносити власний внесок у процвітання, у колективне благо.

Певною метою для поліпшення туризму є забезпечення сучасності, відновлення та покращення пам'яток. Основними складовими чинниками для покращення туристичного сектору є:

а) економічна стійкість, що надає можливість мешканцям Європи покращити своє життя та надати можливість майбутнім поколінням не турбуватися за своє життя;

б) соціально-культурна стійкість, яка вказує на належність країн до європейської культури та історії;

с) екологічна стійкість забезпечує покращення екологічного стану регіонів та збереження ресурсів з розвитком підприємств та виробництва. Саме тому виникла сфера екологічного туризму, щоб були поліпшення без витрат ресурсів та без засмічення навколишнього середовища.

Зелений туризм передбачає перебування особи в середовищі, яке не обов'язково є сільською місцевістю, хоча на практиці, як правило, саме цей тип поселень з огляду на специфіку потреб є переважаючим.

У підтвердження такого розуміння зеленого туризму є популярна в країнах США і Канади концепція міського зеленого туризму, яка сприяє екологічній відповідальності, місцевій економічній життєздатності, культурному різноманіттю й отримання досвіду в міському просторі та

передбачає промоцію об'єктів еко-бізнесу, паркових територій, магазинів та закладів громадського харчування «натуральної їжі» тощо [26].

У Програмі сталого розвитку до 2030 р. Всесвітня туристична організація визначає зелений туризм як мотивуючий чинник змін у політиці, бізнесі, поведінці споживача. Зелений туризм розглядається як рушій основних перетворень, виходячи з його ролі у таких п'яти цілях [27]:

- 1) сталий економічний розвиток;
- 2) соціальна виключність, зайнятість і зменшення бідності;
- 3) ефективність використання ресурсів, охорона навколишнього природного середовища та зміна клімату;
- 4) культурні цінності, різноманіття та спадщина;
- 5) взаєморозуміння, мир і безпека.

Особливості організації зеленого туризму можна прослідкувати на прикладі таких зарубіжних країн як Франція, Швеція, Великобританія, Німеччина, Італія, Фінляндія, Іспанія, Польща, Угорщина, Румунія тощо.

Європейським лідером за обсягами розвитку індустрії зеленого туризму є Франція, де цей вид туризму під захистом держави та волонтерських організацій, починаючи з 2005 року.

Сьогодні існує певний перелік організацій, які є у пошані у міжнародної спільноти за досягнення у захисті навколишнього середовища. Такі організації мають маркування, а саме «зелений ключ» та «екологічний знак», вони використовуються для виявлення закладів з найкращим ставленням до оточуючого середовища. Ще існують особливі готелі які називають «écovillages»

Даний вид туризму давно переріс у високорентабельну галузь її міжнародної економічної спеціалізації і репрезентований Національною організацією будинків відпочинку і зеленого туризму (Maison des Gîtes de France et du Tourisme Vert), яка пропонує агрооселі на будь-який смак і вид відпочинку, сертифіковані за високими національними стандартами сервісу.

Також дуже прийнятним і цікавим є досвід організації зеленого туризму Франції в кооперації зі «Всесвітнім фондом дикої природи». З метою популяризації зеленого туризму у національних природних парках Франції створено мережу так званих «Пандо готелів», сертифікованих «Всесвітнім фондом дикої природи», що відповідають певним вимогам.

У Швейцарії розроблена спеціальна Програма «Сільська гостинність», згідно з якою участь у програмі власників господарств є обов'язковою. Дозвіл на здійснення діяльності у сфері зеленого туризму надають інспектори і за бажанням господаря проводять спеціальне інспектування «Кваліфікація за якістю». Зокрема, господарство повинно відповідати таким вимогам:

- гарне навколишнє середовище і відповідні умови утримання тварин;
- безпечне перебування відпочивальників у господарстві, яке в свою чергу повинно бути розташовано у сільській місцевості і використовуватись як діюче сільськогосподарське виробництво;
- господар повинен сплачувати податок як сільськогосподарське підприємство, а також проживати у садибі, що здається у найм відпочивальникам, або у безпосередній близькості до неї.

У Великобританії застосовується концепція *Bed & Breakfast* – тимчасове проживання в порожніх кімнатах будинків, незалежно від місця їхнього розташування. Нині до сектору сільського зеленого туризму, згідно з концепцією *B & B*, прийнято відносити чотири окремі категорії нічліжних закладів, а саме:

- *B & B cottage* – винайманий котедж у курортно-рекреаційній зоні на території, яка має статус сільської місцевості або відноситься до курорту;
- *B & B farm vacation* – сімейний відпочинок з дітьми в мальовничій сільській місцевості з цінними рекреаційними ресурсами;
- *B & B homestay* – проживання в будинку господаря сільської садиби спільно з його сім'єю в окремих кімнатах для гостей;

➤ *B & B farmstay* – проживання в будинку фермера або кемпінгу на території фермерського господарства .

Щодо забезпечення акредитації агроосель, то у Великобританії існує британська Національна організація зеленого туризму та агротуризму. Крім того, у цій країні велику роль відводять інформаційним технологіям, а саме друкують рекламно-інформаційні каталоги об'єктів сільського зеленого туризму з сертифікованою характеристикою спектру їх послуг.

Популярність сільського зеленого туризму спонукала англійських фермерів до об'єднання з метою пропозиції більш різноманітних послуг у своїх будинках, зокрема реставрувати старі ферми, які користуються успіхом у туристів, де підвищений рівень комфортності поєднується з частково збереженим старим меблюванням [28]. Досвід Великобританії вказує на те, як важливо в розвитку сільського зеленого туризму спиратися на історико-культурну складову та забезпечувати цей сектор інформаційними матеріалами.

У Німеччині становлення «зеленого туризму» почалося з розробки концепції його розвитку у периферійних регіонах. У результаті на ринку нині представлені пропозиції дешевого відпочинку на природі без використання дорогої інфраструктури, але з наданням комфортних умов проживання, оскільки для значної кількості споживачів знак якості є вирішальним критерієм вибору продукту чи послуги і є гарантією якості [29].

В Італії зелений туризм – основна форма підприємницької діяльності, і це зумовлено в основному двома причинами. По-перше, в усьому світі почав зростати інтерес до зеленого туризму, адже йдеться не тільки про відпочинок на природі, а й про переваги сільського укладу життя та екологічно чисті продукти харчування. По-друге, як внутрішній італійський ринок, так і низка важливих іноземних ринків досягли значного рівня насичення і вимагали нового продукту, що виходить за межі традиційних видів «пляжного» туризму та екскурсійних турів найбільшими містами країни. На міжнародному туристичному ринку представником Італії є Національне

управління з туризму (ENIT). Основні функції, які воно виконує – це рекламно-інформаційна робота, маркетингові дослідження, координація міжнародної діяльності місцевих туристичних адміністрацій. Фінансується ENIT з держбюджету [30].

Іспанія – держава, яка конкурує у сфері послуг зеленого туризму з такими провідними країнами, як Великобританія та Франція. Власники агроосель об'єдналися в «Асоціацію сільського туризму Іспанії», яка на сьогодні пропонує наступні типи розміщення:

- розміщення на фермах і в садибах в одному будинку на одній території з господарями, в окремих кімнатах, спеціально обладнаних для прийому туристів. Спокій і невтручання в особисте життя туристів гарантуються;
- HR – hotel rural сільський готель – розміщення в номерах сільських готелів, спеціально обладнаних для прийому туристів;
- CA – castillo замок, історичний будинок – розміщення в історичних будинках (замках, палацах, монастирях), розташованих у сільській місцевості або у невеликих містечках;
- CR – casa rural сільський будинок – оренда цілого будинку однією чи родинною групою туристів.

Вищенаведені заклади, які розташовані в сільській місцевості Іспанії, сплачують податок як суб'єкти агротуристичного підприємництва [31].

Варто зазначити, що саме Франція, Іспанія та Італія протягом останніх років утримують перші місця за кількістю туристичних прибуттів у регіоні, і кількість туристів щороку зростає. Лідерство цих країн зумовлено розвиненою туристичною інфраструктурою та наявністю різноманітних видів туризму [32].

У Польщі використовують термін «зелений туризм» як «господарська гостинність». Селяни, які бажають розпочати діяльність у сфері зеленого туризму, та ті, що вже надають такі послуги відпочивальникам на базі своїх господарств, мають підтримку в тому, що на них не поширюється закон, який

регулює господарську (підприємницьку) діяльність та визначення понять підприємця та підприємства. Однак, таке господарювання має чітке визначення:

- до послуг зеленого туризму слід відносити надання господарями відпочивальникам в оренду кімнат, окремих будинків, місць під розбивки наметів, продаж домашніх страв, а також можуть надаватися інші послуги, які пов'язані з перебуванням у цьому господарстві, тобто пов'язаних з господарською діяльністю;

- селянина, який має право надавати послуги зеленого туризму, слід уважати господарем, який займається сільськогосподарською діяльністю самостійно, за власний рахунок і є власником сільського господарства;

- надання послуг у сільському господарстві означає використання з цією метою земель, будівель та інших засобів цього господарства без зміни їх характеру та порушення їх основної функції – здійснення сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, конкретне визначення у законодавстві Польщі понять «агортуристичні послуги», «селянин (господар)», «сільське (селянське) господарство» чітко відмежовує діяльність у сфері зеленого туризму від інших видів туристичних послуг, які надаються у сільській місцевості і які законодавством віднесені до сфери підприємницької діяльності.

З 1997р. федерація зеленого туризму «Гостинні господарства» в Польщі запровадила нові засади класифікації та категоризації об'єктів сільської нічліжної бази. Присвоюванні категорії відрізняються кількістю сонечок на знаку федерації – чим вища категорія, тим більше сонечок. Сонечка відповідають зіркам, що використовуються для категоризації готелів. Оселя, якій присвоєно відповідну категорію, має право користуватися знаком Польської федерації зеленого туризму «Гостинні господарства». Дана система категоризації сільської нічліжної бази є добровільною, але садиби, в яких вона була проведена, гарантують високу якість послуг, і їх частіше відвідують гості.

Зелений туризм в Угорщині розвивається дуже швидкими темпами. Законодавством країни зелений туризм віднесено до сфери ведення особистого селянського господарства і не містить спеціального визначення сільського (зеленого, аграрного) туризму. В Угорщині вживається термін «сільська хутірська гостинність» саме тому, що ця діяльність вважається різновидом робіт і послуг, які традиційно виконуються (надаються) сільськими господарями на базі своїх садиб. Тому загальні правила, які стосуються діяльності у сфері зеленого туризму, визначені в нормативних актах щодо введення сімейних господарств, без встановлення будь-яких додаткових обов'язків або обмежень у господарській діяльності для тих, хто займається цією діяльністю.

Відповідно до угорського законодавства, регулювання відносин, що виникають при здійсненні господарювання у сімейних агрогосподарствах, не підпадає під дію нормативних актів, якими регулюються відносини у сфері підприємництва, і, відповідно, не підлягають оподаткуванню особисті доходи, отримані від використання для відпочинку власного житла, розташованого у сільській та у хутірській місцевості, яка не віднесена до санаторно-курортних зон, за умови, якщо таке використання не перевищує 10 ліжко-місць, а річний дохід від цієї діяльності не перевищує 10 мінімальних місячних зарплат. Існують також спеціальні пільги та переваги для сімейних господарств, які займаються або виявили бажання займатися діяльністю у сфері зеленого туризму у випадку їх розташування на території сільських поселень.

У Румунії інтереси власників агроосель представляє ANTREC – Національна асоціація сільського, екологічного і культурного туризму. Зелений туризм у цій країні розвивається передусім у Південних Карпатах і орієнтується на такі ж переваги, що й Україна, тобто на збереження природного середовища й етнокультурних традицій (обряди, звичаї, народні ремесла, унікальна народна архітектура, гірські замки тощо). На державному рівні забезпечуються часткові дотації кредитів для реструктуризації

туристичної інфраструктури, розвиток законодавства у сфері туризму та приведення його у відповідність до права ЄС.

Особливості організації зеленого туризму в розвинених країнах, на яких базується реалізація діяльності зеленого туризму і досвід яких можна взяти до уваги при вивченні розвитку зеленого туризму в регіонах України узагальнено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Особливості організації зеленого туризму в розвинених країнах

Країна	Особливість організації зеленого туризму
Швеція	➤ програма «Сільська гостинність», згідно з якою господарство повинно відповідати певним вимогам: - гарне навколишнє середовище і відповідні умови утримання тварин; - безпечне перебування відпочивальників у господарстві, яке, у свою чергу, повинно бути розташовано у сільській місцевості і використовуватись як діюче сільськогосподарське виробництво; - господар повинен бути обізнаний з питань харчування, а також проживати у садибі, що здається відпочиваючим, або у безпосередній близькості до неї.
Великобританія	➤ виокремлення В & В на відпочинок у сільських будинках та міні-готелях, розташованих у сільській місцевості; ➤ наявність Національної організації зеленого туризму та агротуризму, яка забезпечує акредитацію осель; ➤ потужне рекламно-інформаційне забезпечення;
Франція	➤ діяльність національної організації (Maison des Gites de France et du Tourisme Vert); ➤ сертифікація агросадиб за національними стандартами
Німеччина	➤ концепція розвитку зеленого туризму у периферійних регіонах; ➤ державою створено умови для відвідування іноземних гостей із країн Східної Європи, особливо із сусідньої Польщі.
Італія	➤ переваги сільського укладу життя та екологічно чисті продукти харчування; ➤ пільговий режим оподаткування для сільського підприємництва; ➤ роль місцевих туристичних адміністрацій, які займаються ліцензуванням туристичної діяльності, рекламують свої регіони всередині країни та за кордоном (рекламні заходи, участь у виставках); ➤ наявність національного управління з туризму (ENIT).
Іспанія	➤ діяльність «Асоціації сільського туризму Іспанії»; ➤ зручний і доступний поділ нічліжних закладів, які розташовані у сільській місцевості.

Польща	➤ діяльність у сфері зеленого туризму не належить до підприємницької діяльності; ➤ за певних умов відбувається звільнення від оподаткування доходів, які отримані від здачі кімнат.
Угорщина	➤ загальні правила, визначені у нормативних актах щодо введення сімейних господарств, у сфері зеленого туризму; ➤ існування спеціальних пільг та переваг для сімейних господарств у випадку їх розташування на території сільських поселень.
Румунія	➤ наявність асоціації ANTREC, щодо інтересів власників агроосель; ➤ на державному рівні забезпечуються часткові дотації кредитів для реструктуризації туристичної інфраструктури, розвиток законодавства у сфері туризму та приведення його у відповідність до права ЄС.

узагальнено за даними [32,33].

Аналіз зарубіжного досвіду розвитку зеленого туризму показав, що, можна розвивати сільський зелений туризм за напрямками спеціалізації. До прикладу, Італія спеціалізується на гастрономічних, дегустаційних та паломницьких турах, основну увагу власники садиб звертають на історичні традиції, цей бізнес тісно пов'язаний із курортним відпочинком. Румунія – спеціалізується на етнографічних пріоритетах. Сільський туризм цієї країни, в основному, поширений у Південних Карпатах, Іспанія – також в більшій мірі пропонує паломництво тощо.

Наразі Європа переживає бум зеленого туризму: сільський туризм кожного року забезпечує континенту 200 мільйонів доларів. На думку ощадливих європейців, відпочивати на фермі в селі є найвигіднішим, де відпочиваючі можуть отримати будинок за дуже невеликі гроші, екологічно чисту їжу та різноманітні розважальні заходи – полювання, риболовля, катання на конях та багато іншого. Досягнення широкої участі усіх зацікавлених осіб у наданні та споживанні послуг зеленого туризму підсилюється через наявність сертифікованих закладів відпочинку та харчування. Як нам відомо, мешкають або тимчасово перебувають шанувальники зеленого туризму у відведених готелях чи хостелах спеціального типу.

Вже доведено той факт, що, при побудові екоготелів долучається велика кількість інвестицій що допоможе як з роботою місцевому населенню так і з поповненням місцевого бюджету

У країнах – членах ЄС формування екоструктур готельно-ресторанного бізнесу є свого роду елементом успішної стратегії розвитку зеленого туризму. Проведення процедури сертифікації закладів відпочинку та присвоєння їм статусу «еко» здійснюється в рамках міжнародної програми «GreenKey», що реалізується в рамках проекту Міжнародної організації екологічної освіти.

За статистичними даними, успішно процедуру сертифікації пройшли 3200 готелів та інших закладів у 65 країнах світу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Рейтинг країн-членів ЄС за кількістю сертифікованих екозакладів готельного бізнесу в 2019р.

Назва країни	Кількість закладів	Поширений бренд
Нідерланди	697	NH Groningen
Франція	604	Best Western
Греція	313	Mayor Pelekas Monastery
Бельгія	212	Hostel Hoge Rielen
Швеція	174	Best Western
Данія	142	Hornstrup Kursuscenter
Португалія	127	Pestana Palacio do Freixo
Фінляндія	85	Radisson Blu
Німеччина	31	Park Inn by Radasson, Radisson Blu
Естонія	21	Ammende Villa
Велика Британія	19	London Marriott Hotel
Латвія	12	Gallery Park

джерело[35]

Україна також прийняла участь у інтернаціональній програмі «GreenKey», та посіла 21 місце серед країн, що мають екоготелі. Станом на 2019 рік – в Україні зареєстровано 9 одиниць «GreenKey» готелів (рис. 2.1)

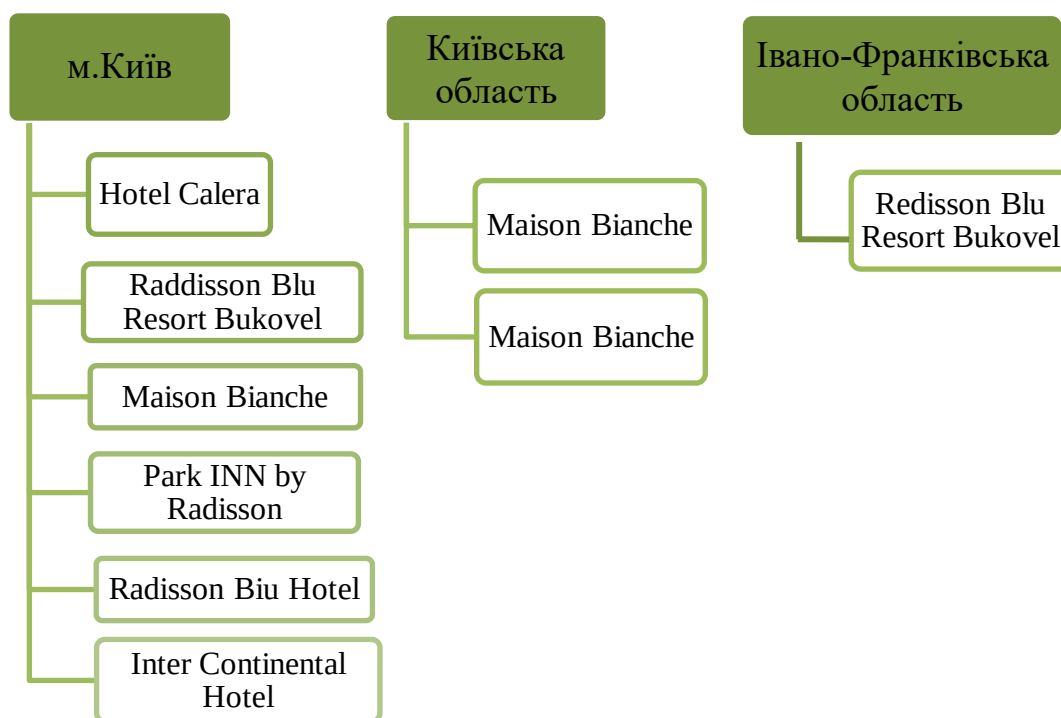

Рис.2.1. «GreenKey готелі в Україні» [35]

2.2 Складові розвитку зеленого туризму в Одеській області

Специфіка природно-кліматичних комплексів, географічних, рекреаційних умов, наявність значних лікувальних ресурсів формують всі необхідні передумови для активізації зеленого туризму як перспективної форми несільськогосподарської підприємницької діяльності домогосподарств.

Пріоритетність розвитку зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена наступними обставинами:

1. Розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для оздоровлення економіки аграрних районів країни.
2. Регіони України володіють малоосвоєним рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних та ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях.

3. Створення та розвиток агорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем багатьох регіонів, зокрема: масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо.

4. Збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави виступає ексклюзивною, міжнародно-туристичною, конкурентною перевагою.

Одеська область є однією з найбільш адміністративно-територіальних одиниць України та характеризується досить потужним економічним, соціальним потенціалом та природно-рекреаційним потенціалом для організації відпочинку. Туристична галузь Одеського регіону, має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму та пов'язана з особливостями географічного положення, сприятливим кліматом, найбільшим морським портом України, курортно-рекреаційним комплексом, транспортною, фінансовою та соціально-культурною інфраструктурою.

Природно-заповідний фонд Одеської області, який станом на 01.01.2021 року налічує 123 території та об'єктів, загальна площа яких становить 159,97 тис.га. має значний потенціал для розвитку екологічного туризму та відпочинку рекреантів. За категоріями об'єкти природно-заповідного фонду Одеської області поділяються наступним чином: 1 біосферний заповідник (Дунайський біосферний заповідник), 2 національних природних парки (Нижньодністровський, «Тузловські лимани»), 1 зоопарк, 1 ботанічний сад, 2 регіональних ландшафтних парки («Ізмаїльські острови», «Тилігульський»), 39 заказників, 24 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, 49 пам'яток природи і 4 заповідних урочища. Як можна зазначити, частка природнозаповідних територій і об'єктів у районах Одеської області нерівномірна. Так, найбільша площа заповідних територій у Кілійському районі (Дунайський біосферний заповідник) і Савранському районі (ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Савранський

ліс»), а у Любашівському, Окнянському, Ренійському і Саратському районах вони взагалі відсутні. Вище від середнього по області показник природно-заповідного фонду у Овідіопольському, Біляївському і Білгород-Дністровському районах, де знаходиться Нижньодністровський національний природний парк і Балтському районі – де заповідані цінні лісові масиви.

У Програмі розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2021-2023 роки, визначено, що сприятливими умовами для поєднання різних видів туризму та оздоровлення – є можливості диверсифікації ринку туристичних послуг (зелений, екологічний, сільський, етнографічний), широкий спектр можливостей щодо забезпечення організованого відпочинку та оздоровлення, перспективні умови розвитку нових видів туризму [36].

Одеська область увійшла в ТОП-5 областей України за надходженням від туристичного збору. Динаміка в'їзних, виїзних та внутрішніх туристів Одеської області за 2015-2020 рр. представлена на рис. 2.2.

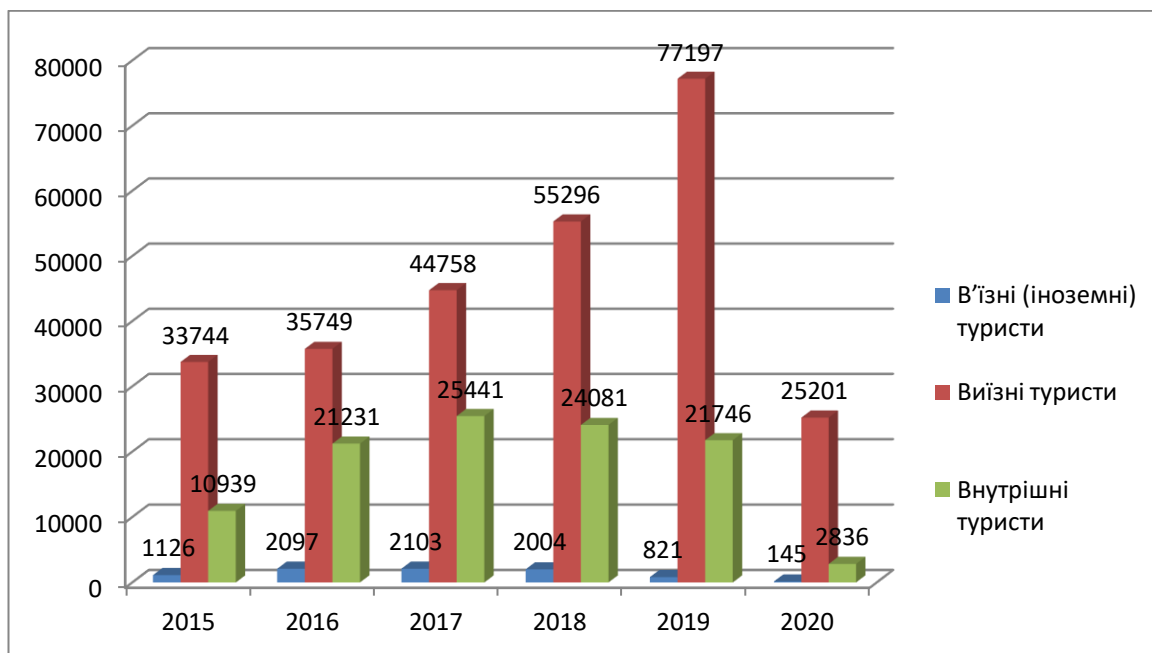

Рис. 2.2 Динаміка туристичних потоків в Одеській області, осіб [37].

Одеська область має унікальні умови для просування на ринок продукту сільського зеленого туризму, який для області є відносно новим видом підприємництва та самозайнятості.

Ключовими факторами, які сприяють активному розвитку зеленого туризму в області, постають:

- активізація попиту на послуги зеленого туризму з боку вітчизняних та зарубіжних споживачів;
- унікальні природно-рекреаційні ресурси;
- багатогранна історико-культурна та етнографічна спадщина області;
- колоритне різноманіття традицій, національних цінностей, народних звичаїв та промислів різних етногруп сільського населення області;
- екологічна чистота сільських територій, відсутність екологічно небезпечних та шкідливих для навколишнього середовища і здоров'я людей виробництв;
- наявність потужного житлового фонду у сільській місцевості;
- значна кількість соціально-трудових ресурсів для участі у реалізації проектів зеленого туризму;
- широкі можливості надання спеціалізованих туристичних послуг у сфері рибальства, полювання, проведення екскурсій тощо.

Винятковими з точки зору надання послуг зеленого туризму в Одеській області є: Дунайські і Дніпровські плавні, ліси у північних районах області (Савранський район), грязеві лимани приміської мікрозони (Куяльницькій, Хаджибейський, Шаболотський), культурно-історичні центри болгарської, албанської, гагаузької, молдавської культури (Болградській, Татарбунарській, Ізмаїльській, Ренійський райони). На території області розміщені унікальні заповідники, красоти та мальовничі краєвиди яких приваблюють туристів з інших областей України та зарубіжних країн: Дунайський біосферний заповідник, Нижньодністровський національний природний парк, регіональний ландшафтний Тілігульський парк тощо.

Як свідчать матеріали «Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», в 2018 р. офіційно було зареєстровано 140 об'єктів з надання послуг зеленого туризму, в 2019 р. – 129 об'єктів, 2020 році – 132 об'єкти [33].

Більше 10% з яких розташовані в Одеській області: «Відчинення» (с. Полянецьке), «Кубадалеко» (с. Приморське), етно-еко-хата «Білочі» (с. Шершенці), гостевий дім «Сафьяни» (сmt. Біляївка), зелена садиба «Лагуна» (сmt. Біляївка), еко-садиба «Вулик» (с. Вапнярка), «Ранчо дядечки Бо» (с. Нерубайське), зелена садиба «У Меланії» (сmt. Татарбунари), садиба «Вишнева» (с. Миколаївка), етнографічний комплекс-музей «Фрумушиканова», ТОВ «Промислово-торгівельна компанія Шабо» (с. Шабо). Виключне історичне та культурне значення мають місто Вілкове – українська Венеція, фортеця XII–XV ст. у м. Білгород-Дністровський, архітектурні пам'ятники тощо [2].

Громадська некомерційна організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» має за місію, об'єднати власників садиб і туристів на найпотужніших комунікаційно-маркетингових платформах, створити привабливу та якісну альтернативу туристам для вибору відпочинку у вигляді сільського зеленого туризму та допомогти власникам фермерських господарств досягти сталого розвитку.

Спілка сільського зеленого туризму України допомагає здійснити перехід від розділених садиб до кластерів сільського зеленого туризму в Україні. Це в подальшому надасть можливість підвищити добробут сільського населення та якість життя шляхом диверсифікації господарської діяльності, більшого ступеню використання та збереження природного, історико-культурного потенціалу села.

На сьогоднішній день, згідно з Програмою добровільної категоризації «Українська гостинна садиба», Громадська організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» здійснює добровільну категоризацію шляхом присвоєння засобам розміщення однієї з чотирьох категорій. Категоризаційні вимоги якої здійснено на підставі закону України «Про туризм», міждержавних стандартів на туристично-екскурсійне обслуговування та аналогічних стандартів країн-членів Європейської

федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES (Австрії, Ірландії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Швеції, Швейцарії, Чехії).

Вимоги добровільної категоризації розроблені відповідно до вимог ДСТУ 4268:2003 – Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги, нормативних документів та основних стандартів щодо індивідуальних та колективних не готельних засобів розміщення європейських країн та України [38].

Добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» має чотири категорії, які позначаються відповідним знаком. Знак «Українська гостинна садиба» включає композицію із словосполучення українською – «українська гостинна садиба» («ukrainian guest house») та графічного символу зі стилізованим зображенням традиційної української оселі. Під цим зображенням оселі розміщено одну, дві або три квітки для позначення I, II і III категорій, а базова категорія позначається без квітки (рис.2.3).

Знак дає право сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов та рівень послуг у засобах реклами та інформації, встановлювати плату, співставлену з його категорією тощо. Цей знак надається ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» і може використовуватися як маркетинговий інструмент у зростанні популярності садиби.

Рис.2.3 Логотип програми «Українська гостинна садиба»

На початок 2018 року в Україні було категоризовано 210 садіб у 21 області, з яких: 96 садіб базової категорії, 38 садіб I-ї категорії, 41 садиба II-ї категорії і 35 садіб III-ї категорії. На сайті ГО «Спілка сільського зеленого туризму України» в каталозі садіб Південного регіону представлені [33]:

в Миколаївській області:

- Спортивно-розважальний центр «Істоки»

в Херсонській області:

- Славутич (друга категорія);
- Усадьба «Шафран» (основна категорія);

в Запорізькій області:

- «Дивосвіт» (друга категорія);
- «Перлина степу» (друга категорія);
- «Бунгало» (основна категорія);
- «Дивосвіт» (основна категорія)

В Одеській області:

- Центр етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку «Фрумушика нова» (третя (вища) категорія);
- Нові Васюки (друга категорія);
- Бринзарня (основна категорія);
- Ранчо дядька Бо (основна категорія);

У свою чергу «Програма екологічного маркування «Зелена садиба», спрямована на надання екологічно привабливих послуг з розміщення та збереження навколишнього середовища, надає особливий статус садибам і гарантує туристу безпечний екологічний відпочинок.

Сьогодні, один з найбільших об'єктів зеленого туризму в регіоні та на Україні – це Фрумушика-Нова. Це також найбільший у Європі комплекс з вирощування овець каракульської породи й унікальний музейно-туристичний комплекс. В подальшій перспективі планується розширення проекту,

замахнувшись на створення національного природного парку, який відкрив нові можливості та перспективи.

Туристичною підвалиною цієї території є атракційні та нічліжно-гастрономічні об'єкти: історичне село XIX – початку XX століть (краєзнавчий музей просто неба), зоокуточок, гостьові будиночки, готель, шинок, конференц-зал, оздоровчі та розважальні заклади. Безмежні степи, рідкісні тварини і рослини, багата історико-культурна спадщина – все це Фрумушика-Нова – перлина Бессарабії. Відпочинок у такому місці стане справжнім подарунком для душі кожного відвідувача.

Будівництво ферми Фрумушика-Нова почалося влітку 2006 року на місці молдавського села Фрумушика-Нова. А в 2007 році Фрумушика-Нова відсвяткувала свій перший день народження. Це бессарабське село стало своєрідною даниною пам'яті предків і тепер будь-хто може побачити безкрайній степ у всіх його сезонних барвах. Приїхавши до на односторонню екскурсію, багато хто не захоче розлучатися з цією колоритною землею. Ті, хто має можливість залишитися, із задоволенням залишаються у Фрумушиці-Новій хоча б на тиждень. Для цього є всі умови та зручності – гостьові будинки, номери в готельному комплексі, котеджі, а також басейн, сауна та інші місця для відпочинку. Туристам пропонують оселитися на тематичному національному подвір'ї (українське, молдавське, гагаузьке, єврейське, німецьке). Кожне подвір'я зведено індивідуально, за традиціями своєї народності. Мисливцям пропонують спеціалізовані мисливські будиночки, де можна відчути себе справжнім здобувачем і завойовником. [39].

Крім того, з усієї України це єдиний туристичний комплекс з гранітним пам'ятником – статуєю пастуха, яка з 1 грудня 2016 року офіційно занесена до Книги рекордів Гіннеса. Цей пам'ятник був визнаний найвищою статуєю пастуха в світі.

У перекладі з молдавської «Фрумушика-Нова» означає краса. Але, незважаючи на явну красу цього місця, унікальні природні ландшафти – не

єдине, чим можна помилуватися, приїхавши сюди. Серед туристичних об'єктів тут можна побачити та відвідати:

- Статуя пастуха (занесена до Книги рекордів Гіннеса; висота – 16 м 43 см, разом з постаментом – 17 м 93 см; вага всієї конструкції – 1080 тонн.);
- етнографічний музей під відкритим небом;
- Меморіальна гора;
- Парк-музей пам'ятників соцреалізму (налічує понад 180 бюстів) пам'ятників);
- Винний льох, де можна скуштувати вина власного виробництва;
- Парк-музей скульптур «Історія Бессарабії»;
- Музей сільськогосподарської техніки;
- Красєзнавчий музей;
- Художня галерея;
- Вівчарський комплекс, де вирощують овець каракульської породи;
- Міні-зоопарк;
- Фазанництво.

Також варто обов'язково скуштувати традиційні страви з баранини в стилізованому кафе, познайомитися з національною кухнею Бессарабії, а також спробувати домашні вина, сир та мамалигу. На території комплексу «Фрумушика-Нова», проводяться екскурсії на фазанарій і вівцеферму, до зоокутка. Серед інших пропонованих туристично-рекреаційних занять: рибальство, полювання, фотосафарі, бізнес-зустрічі. Кластер орієнтований на локальний, регіональний та національно-міжнародний рівні співпраці за основними напрямками діяльності. Також з 2018 року на території «Фрумушика-Нова», щороку з другої половини червня - початку липня, зможна спостерігати за незабутнім лавандовим цвітінням.

Рішенням Одеської ОДА Тарутинський район визначений пілотною територією для реалізації проекту «Агро-еколого-рекреаційний кластер

«Фрумушика-Нова», затверджено відповідний план заходів щодо його реалізації, зареєстрована аналогічна громадська спілка.

Одеська область має всі передумови для формування сучасних туристичних послуг, збільшення нових туристичних потоків, забезпечення доступності відпочинку для різних верств населення, а інвестиційна політика відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку економіки регіону та формує механізм залучення як внутрішніх, так і іноземних інвестицій.

З розвитку зеленого туризму, почнеться становлення України на міжнародній арені як екологічної держави, а також, буде поліпшуватися сприйняття людиною навколишнього середовища. Щоб поліпшити становище зеленого туризму, необхідно:

- 1) відповідне навчання спеціалістів з цієї сфери;
- 2) створення продукції регіону де більш розвинена політика екотуризму;
- 3) залучення фінансування та використання плюсів цінової політики;
- 4) допомога держави в просуванні турпродуктів на світовий ринок;
- 5) загальна колективізація та початок праці як місцевої влади так і на більш високих рівнях, що призведе до поліпшення стану об'єктів популяризації зеленого туризму;
- 6) зниження податкової складової за для долучення інвесторів як місцевих так і зарубіжних.

2.3 Основні чинники впливу на розвиток зеленого туризму в регіоні

Зелений туризму є важливим важелем для розвитку економіки на державному та регіональному рівні, а особливо в сільській місцевості. Цей вид діяльності призводить до покращеного захисту навколишнього середовища та збільшення надходжень бюджету.

Введення екологічного туризму на широтах нашої країни, призведе до покращення регіонального розвитку та зменшить рівень екологічного забруднення. В якості прибутків можна зазначити відвідування туристами музеїв, парків культури, а також створення робочих місць та продукції збуту місцевого зразку. Збереження і захист заповідників і пам'яток архітектури, залучення інвесторів, правова ті економічна політика покращить популярність зеленого туризму.

В Одеській області налічується більше 500 засобів тимчасового розміщення. Це готелі, міні-готелі, хостели, бази відпочинку. Окрім того активно розвивається сільський «зелений» туризм. Туристичний попит на відвідування приватних садиб, що приймають туристів та відпочивальників набирає обертів. На сьогоднішній день немає універсальної формули, яка дозволяла б отримувати абсолютно точні дані про кількість туристів.

Надходження туристичного збору є суттєвим додатковим надходженням до місцевого бюджету. Надходження туристичного збору на Одещині за 2019 року становлять 21,4 млн. грн, що на 84,5% більше у порівнянні з показниками у 2018 році (11,6 млн. грн).

У 2020 році через поширення коронавірусної хвороби COVID-19, та занепаду туристичної галузі туристичний збір становив 15,2 млн. грн., що на 28,9% менше ніж у 2019 році. У 2020 році туристична галузь зазнала найбільших збитків від спалаху нового коронавірусу у світі.

Туристична індустрія Одеської області теж зазнала збитків. а відновлення роботи індустрії розпочалось лише у середині літа 2020 року.

Запропонований проєкт Програми розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2021-2023 рр. передбачає фінансування для туристичної та курортної галузі за чотирма основними напрямками [36]:

- розвиток туристичної інфраструктури та підвищення якості туристичного продукту, зокрема, підтримка проєктів зі створення нових якісних туристичних продуктів;

- впровадження діджиталізації в туристичні процеси та підтримка вже існуючого туристичного мобільного додатку та порталу;
- системний маркетинг області, як внутрішній, так і міжнародний;
- розвиток рекреаційного та курортного потенціалу області.

Напрями діяльності та заходи Програми деталізовані відповідно до пріоритетів, визначених у Законі України «Про туризм», «Про курорти», у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Виконання Програми дасть змогу розвинути існуючу туристичну інфраструктуру Одеської області, забезпечити комплексний розвиток туристичних центрів. Реалізація Програми сприятиме диверсифікації регіонального туристичного продукту, підвищенню якості послуг, залученню інвестицій у туристичну галузь регіону.

Реалізація державної туристичної політики розвитку туризму загалом і зеленого туризму зокрема покладена на Міністерство інфраструктури України, яке не спроможне враховувати регіональні особливості розвитку зеленого туризму [40]. Саме тому у повноваження регіонального органу управління повинно перейти керування зазначеними вище процесами, основними завданнями якого мають бути:

- 1) розробка регіональних програм розвитку зеленого туризму, які базуються на пріоритетах раціонального використання та охорони туристичних ресурсів;
- 2) забезпечення реалізації державної бюджетної політики щодо розвитку зеленого туризму;
- 3) складання розрахунків до проекту місцевого бюджету щодо розвитку туристичної галузі і подання їх на розгляд відповідної місцевої держадміністрації;
- 4) підготовка пропозицій щодо фінансового забезпечення заходів та здійснення загальної організації та управління процесами розвитку сфери зеленого туризму;

- 5) забезпечення зрозумілості, несуперечливості законодавства та виконання чинних правових норм;
- 6) усунення зайвого та неефективного адміністративного регулювання господарської діяльності.

Для того, щоб підвищити рівень розвитку зеленого туризму та повною мірою запровадити європейську модель, яка є ефективною щодо вирішення поставлених проблем, в Україні необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на децентралізацію управління туристичною діяльністю, створити місцеві туристичні адміністрації та передати їм частину управлінських функцій, зокрема:

- сертифікації та стандартизації туристичних ресурсів (яка буде використовуватись організаціями, що займаються рекламою агроосель і передбачає відповідність якості та ціни продукту (послуги);
- ліцензування підприємств туристичної галузі. Що є актуальним у зв'язку із декларацією України євроінтеграційних пріоритетів на майбутнє.

Базовою ланкою в системі органів управління процесами розвитку зеленого туризму України повинні виступати міські, районні, відділи туризму та управління.

Відповідно до переліку функцій Регіональних комітетів туризму доцільно включити:

- моніторинг причин появи тих чи інших негативних чинників впливу на стан та розвиток зеленого туризму в регіоні;
- оптимізація інвестиційних потоків за пріоритетними типами туристичних ресурсів залежно від їх статусу;
- формування спільно з Координаційною радою туризму фінансових пріоритетів реалізації цілей регіонального розвитку зеленого туризму;
- розробка та реалізація цільових комплексних програм раціонального використання та охорони туристичних ресурсів регіону;

- діагностика зарубіжних інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку туризму;
- постійна й оперативна оцінка ефективності виконання програмноцільових проектів раціонального використання та охорони туристичних ресурсів регіону;
- відстеження результатів діяльності підприємницьких структур регіону, яким були надані пільгові умови для проведення охоронної політики туристичних ресурсів;
- проведення просвітницької роботи серед населення щодо особливостей організації зеленого туризму, проведення тренінгів;
- надання консультації власникам агроосель при проведенні стандартизації для підвищення рівня своєї діяльності та наближення до міжнародних стандартів.

Ключовим принципом державного регулювання у сфері зеленого туризму є делегування функцій та повноважень громадським об'єднанням сільських господарів за умови відповідності таких громадських об'єднань вимогам, що встановлені законом.

Для ефективної реалізації державної туристичної політики у сфері зеленого туризму і туризму в цілому, представницьким органам у регіонах, під час виконання покладених на них завдань, повинні взаємодіяти з іншими органами виконавчої влади, наприклад, громадськими організаціями, професійними туристичними організаціями, підприємцями, які сприяють розвитку зеленого туризму і туризму в цілому.

Основними мотивами становлення та розвитку зеленого туризму на регіональному рівні України постають наступні [41]:

- збільшення доходів сільського населення;
- можливості додаткової зайнятості (створення нових робочих місць);
- можливості отримання додаткового доходу;
- не потребує додаткового навчання, професійної підготовки;
- не потребує реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності;

- потужний історичний, культурний, природно-рекреаційний;
- підвищення культурно-освітнього рівня населення (туристів);
- відродження народних звичаїв, промислів, традицій;
- популяризація сільського господарства як виду економічної діяльності;
- самореалізація працівників сільських територій;
- можливості розширення індивідуальних контактів;
- не потребує значних інвестицій.

Вивчаючи розвиток туризму, можна виділити зовнішні та внутрішні чинники впливу на стан та розвиток зеленого туризму в регіоні. До *зовнішніх* чинників відносять: природно-географічні; культурно-історичні; економічні; соціальні; демографічні; політико-правові; технологічні; екологічні та *внутрішні*: ріст інформування споживачів туристичних ресурсів і їх уподобання; координаційна діяльність у сфері туризму і процесів монополізації; забезпечення сфери туризму кадрами; розвиток приватного туристичного бізнесу; підвищення значимості засобів масової інформації (таб.2.3)

Таблиця 2.3

Основні чинники, що впливають на розвиток зеленого туризму

Назва чинника	Сутність чинника	Характеристика впливу
Економічні	- стан матеріально-технічної бази; - будівництво і реконструкція агросадіб; - введення сезонної диференціації цін	Вирішення нагальних економічних проблем села за рахунок додаткових надходжень до бюджетів місцевих органів влади
Соціальні	- Належні умови для проведення вільного часу; - соціальний захист туристів; - вдосконалення турпродукту; - рівень та якість життя, потреби та культурна свідомість населення; - підвищення рівня освіти, культури	Застосування теорії едьюкементу є поштовхом у розвитку сфери зеленого туризму, ця теорія дозволяє поєднувати освіту з дозвіллям, що призведе до якості у сфері послуг, відповідно до збільшення туристів.
Екологічні	- Географічні особливості туристичної території; - природні та техногенні особливості туристичної території.	Природні та географічні умови є первинною основою розвитку зеленого туризму.

Правові	- Інституціональне забезпечення; - створення відповідної нормативноправової бази	Стабільність нормативно- правової бази дозволить сформувати дієвий механізм розвитку зеленого туризму
---------	--	--

джерело[41]

Однак, варто приділити увагу й негативним наслідкам зеленого туризму, зокрема: знищення рослинного покриву внаслідок збору квітів, грибів, ягід; ущільнення ґрунту; пошкодження дерев; відлякування тварин; виснаження рибних і мисливських угідь; антропогенна денудація (осипання схилів); виникнення лісових пожеж; забруднення повітря викидами автотранспорту; засмічування території; забруднення поверхневих вод; нераціональне використання природних лікувальних ресурсів; занадто щільна концентрація туристичної інфраструктури на певних рекреаційних територіях; забудова значних природних територій закладами туристичного розміщення; зменшення популяцій риб та тварин.

3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1 SWOT-аналіз розвитку зеленого туризму в Одеській області

Перспективи зеленого туризму на прикладному рівні пов'язуються з наданням таких видів послуг на сільських територіях, як розвиток готельного бізнесу, атракціонів, професійна підготовка туроператорів-менеджерів і туристичних агентів, випуск і розповсюдження туристичних путівників, «зелене» споживання, подорожі у поєднанні з найновішими трендами та всі інші, які створюватимуть умови для досягнення «соціальної відповідальності, економічного розвитку та екологічного царства».

Загалом на території області діє 46 туристичних маршрутів. За 2018 рік розроблено та діють 19 нових маршрутів (7 екологічних, 5 гастрономічних, 5 релігійних, 2 розважальних). Найбільші туристичні потоки прямують по таких відомих маршрутах туристичної Одещини: Байдарки на Турунчуку; Бессарабська садиба "У Меланії"; Дністровська Амазонія; Ранчо дядюшки Бо; Таємне життя Сиверина Потоцького; Долина роз; "Як козаки за сілью ходили..."; "По хвилях Бессарабії"; Чумацькими шляхами; Шабо та Акерман; Етнопарк "Нью Васюки"; Фрумушика-Нова; Дунайська-дельта - 0 км, та багатьох інших яскравих атракціях. 16 вересня 2019 року Центром всесвітньої спадщини ЮНЕСКО офіційно підтверджено включення об'єкта «Тіра - Білгород (Аккерман) - на шляху від Чорного до Балтійського морів» до Попереднього списку ЮНЕСКО.

Стратегічним напрямком розвитку туристичної галузі Одеської області є перетворення її у конкурентоспроможну, високорентабельну, інтегровану у світовий ринок галузь, що зможе стати вагомим чинником прискорення соціально-економічного розвитку області, підвищення якості життя населення, гармонійного розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі.

Пріоритетними напрямками розвитку зеленого туризму з урахуванням специфічних умов сільських територій Одеської області в найближчій перспективі мають стати [42]:

- виробництво і реалізація туристичних товарів народного промислу;
- надання туристичних послуг (велосипедний, гастрономічний, агротуризм, культурно-історичний туризм, організація рекреаційного відпочинку, гірський та екологічний туризм);
- організація дегустаційних та кулінарних екскурсій;
- активний розвиток готельного бізнесу, кемпінг (будівництво агрокотеджів, рибальських будинків, агросадиб, кінні ферми);
- організація історико-етнографічних заходів;
- поширення релігійних турів;
- надання комплексу широко розповсюджених послуг (рибальство, полювання, збирання ягід і грибів, лікарських рослин тощо);
- розвиток та популяризація водних видів спорту (кайтинг, віндсерфінг).

Однак сьогодні існує низка проблем, що стримує соціально-економічний розвиток регіону, по перше: незадовільний стан місцевих доріг; відсутність централізованого опалення та водопостачання; занедбалість соціально-побутових об'єктів у сільській місцевості; застарілі умови проживання (в результаті чого у туристів формується неприваблива оцінка) та сільського зеленого туризму в Україні та її регіонах.

По друге, стримує розвиток туристичної галузі у цілому, зокрема: недостатня кількість якісних закладів для розміщення туристів; невирішені питання зеленого туризму на законодавчому рівні; слабка система оподаткування суб'єктів галузі.

По третє, стримує розвиток сільського зеленого туризму в Україні та її регіонах: недостатній рівень комунікацій та соціально-технічної інфраструктури у багатьох центрах сільського туризму; незадовільна якість послуг; відсутність навчальних центрів з підготовки та перепідготовки

працівників для роботи у сфері зеленого туризму; відсутність реклами, слабе маркетингове забезпечення.

Для виявлення позитивних і негативних стрін зеленого туризму в регіоні, варто провести SWOT-аналіз зеленого туризму (таб.3.1)

Таблиця 3.1.

SWOT-аналіз розвитку зеленого туризму в Одеській області

Сильні сторони - Strengths	Слабкі сторони - Weaknesses
• переважно чисте довкілля • багата флора та фауна, мальовничі краєвиди • велика кількість історико-культурних пам'яток • збережені національні традиції • гостинність населення • велика кількість приватних садиб • невелика ціна на проживання та харчування • харчування з екологічно чистих продуктів, вирощених самостійно	• незвичні умов проживання • проблеми з водопостачанням • наявність обмежень у веденні господарської діяльності • незнання господарями іноземних мов • недостатньо розвинена інфраструктура • відсутність якісного маркетингового забезпечення
Можливості - Opportunities	Загрози - Threats
• збільшення доходів та зайнятості сільського населення • покращення умов життя в регіоні • формування позитивного іміджу Одеської області • покращення інфраструктури сіл • створення потужного туристичного об'єднання на основі наявного культурно-історичного потенціалу з вираженим напрямом спеціалізації • зацікавлення споживачів в органічній продукції, відкритий доступ до міжнародних ринків збуту продукції	• відсутність категоризації знижує якість нічліжних умов • нестабільний політичний стан не сприяє притоку іноземних інвестицій • відсутність нормативно-правової бази перешкоджає організації відпочинку в селі • недостатність інвестицій • високий рівень туристичного навантаження на певні території

джерело [43]

Провівши SWOT-аналіз, можна зробити висновки, що для подальшого розвитку зеленого туризму в Україні необхідно [46]:

1. удосконалити нормативно-правову базу цього виду діяльності з урахуванням позитивного досвіду сусідніх європейських держав;
2. покращити організаційно-господарський механізм його функціонування та державної підтримки;
3. удосконалити організацію забезпечення малого підприємництва;
4. підвищити дієвість роботи громадських об'єднань малого підприємництва;
5. розвивати систему фінансової підтримки малого підприємництва та кредитування малого підприємництва спеціалізованими банківськими установами, мікрокредитування;
6. надавати інформаційне, консультативне й кадрове забезпечення;
7. організувати пропагандистську роботу, спрямовану на формування сприятливої громадської думки;
8. формування державної політики щодо підтримки малого підприємництва має бути невід'ємною частиною загальнодержавної програми соціально-економічних перетворень в державі та на регіональному рівні.

Поряд з цим, значний потенціал становлення і розвитку зеленого туризму в області стримується наявністю «слабких місць» інфраструктурного забезпечення:

- погані дороги і комунікації в цілому;
- незадовільне транспортне сполучення;
- відсутність якісної питної води (часто вода засолена);
- відсутність необхідних знань у сільських жителів для роботи у сфері сільського туризму;
- складні відносини з контролюючими органами;
- відсутність законодавства щодо сільського туризму, відсутність чітко прописаного статусу об'єктів сільського туризму, відсутність пільг і допомоги з боку держави;

- відсутність каталогів, топографічних карт і детальних путівників з описом об'єктів сільського туризму і переліком можливих послуг;
- відсутність дорожніх покажчиків, які інформують про туристичні маршрути, об'єкти сільського туризму;
- низький рівень медичного обслуговування сільського населення і туристів;
- відсутність національних стандартів і нормативів проживання населення у сільській місцевості, які б відповідали стандартам ЄС;
- відсутність стандартів безпеки якості продуктів харчування і сільськогосподарської продукції [44,45].

Великою проблемою в умовах сьогодення залишається легалізація діяльності із сільського зеленого туризму в Україні. Згідно існуючого законодавства, на даний час відсутнє чітке розмежування підприємницької і не підприємницької діяльності у цій сфері. Такою прогалиною в законодавстві часто користуються підприємці, які, маскуючись під садиби сільського зеленого туризму (особисті селянські господарства), ведуть фактично підприємницьку діяльність, абсолютно нічого не сплачуючи до бюджету, і при тому, формально не порушуючи законодавство. Це пов'язано із бажанням приховати свої доходи, використовуючи недоліки законодавства.

Отже, є всі підстави вважати зелений туризм складовою національної безпеки, що, своєю чергою, потребує належного інституційного середовища досконалого фінансово-правового забезпечення щодо збалансованого використання природних ресурсів у поєднанні з історикокультурним і духовним потенціалом сільської місцевості.

Проблема «тінізації» сільського зеленого туризму характерна для всіх регіонів України, оскільки ми маємо змогу спостерігати невідповідність офіційних статистичних даних тій інформації, яка наведена на сайтах, які рекламують садиби сільського зеленого туризму.

Таким чином цю сферу діяльності слід виводити з тіні шляхом прийняття відповідної законодавчої бази. Це допоможе налагодити ефективну співпрацю селян з органами державної влади, підвищити якість туристичного продукту, спрямувати туристичні потоки в сферу сільського туризму, організувати навчання для господарів, залучити інвестиції, а також підняти галузь на якісно новий рівень.

Тому важливим стимулом розвитку зеленого туризму є державна регіональна екологічна політика у поєднанні зі сталим розвитком, пріоритетами якої є модель взаємодії та партнерства на транскордонному рівні. При цьому сталий розвиток виступає «ключовим домінантом регіонального екологічного управління».

3.2 Рекомендації щодо стимулювання розвитку зеленого туризму в Одеській області

В Україні існує потреба удосконалення інституціонального середовища розвитку зеленого туризму як одного з перспективних напрямків розвитку регіональної економіки. Необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на децентралізацію управління туристичною діяльністю, удосконалити системи управління, децентралізації владних повноважень, посилити спроможність органів місцевого самоврядування щодо планування та реалізації власних стратегій розвитку зеленого туризму, створити місцеві туристичні адміністрації та передати їм частину управлінських функцій, тобто чіткий розподіл повноважень:

- усунення дублювання під час прийняття управлінських рішень у сфері регіонального розвитку зеленого туризму, налагодження ефективної співпраці всіх органів влади на регіональному та місцевому рівні;

- визначення механізму державного стимулювання об'єднання громадських організацій, підприємств, туристичних організацій на

добровільній основі з метою підвищення рівня їх спроможності до розроблення та впровадження в дію програм, проектів щодо розвитку зеленого туризму;

- здійснення бюджетної децентралізації, зокрема шляхом перерозподілу загальнодержавних податків, забезпечення гарантованої Конституцією України автономності місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможності громад;

- визначення єдиного інституційного механізму управління процесом взаємодії органів виконавчої влади та громадських об'єднань для забезпечення їх участі у формуванні, впровадженні та здійсненні контролю за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку зеленого туризму в регіонах України;

- створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері розвитку зеленого туризму.

На сьогодні, варіантів послуг зеленого туризму може бути дуже багато, але вміння запропонувати щось інноваційне і оригінальне потребує більш детальних напрацювань українських науковців та авторів за даним напрямом.

Інноваційна функціональність зеленого туризму проявляється за наступними напрямками:

- реалізація різних нестандартних, креативних бізнес-ідей, які не мають аналогів на ринку місцевому або й взагалі;

- продукування і впровадження різних технологічних процесів, направлених на підвищення якості й привабливості послуг зеленого туризму та супровідних послуг;

- використання інформаційних технологій на різних етапах планування і споживання послуг зеленого туризму та супровідних послуг.

Адже, проаналізувавши сайти зеленого туризму стає очевидною картина, що вони потребують осучаснення. Для того, щоб привернути увагу туристів (в тому числі і іноземних) або заохотити жителів регіону – необхідно

відповідати сучасним реаліям. Тому особливий потенціал послуг зеленого туризму в регіоні мають технологічні інновації, у тому числі з використанням інформаційних технологій. Такі технології можуть використовуватись з метою [45].

1) поширення інформації про туристичний продукт та суб'єктів туристичного бізнесу: туристичні портали, офіційні web-сторінки, групи у соціальних мережах турагенств і туроператорів, інших суб'єктів турбізнесу, віртуальні 3d-тури, інтернет-реклама (у тому числі банерна), електронні презентації, смста e-mail-розсилки.

Для зеленого туризму особливе значення відіграють туристичні портали. В Україні прикладами таких порталів з інформацією про зелені (агро-) садиби є: <http://www.karpaty.info/ua/>, <http://ruraltourism.com.ua/>, <http://ua.dorogovkaz.com/>, <http://green.vsitury.com.ua/> та ін.;

2) обслуговування купівлі і супровід споживання туристичного продукту: уніфіковані інформаційні бази даних з переліком можливих туристичних продуктів (глобальні розподільні системи), глобальні системи онлайн-бронювання (проживання, електронні квитки (віртуальні офіси продажу квитків), комплекс туристичних послуг (екскурсії і т. д.)), платіжні системи. Дуже важливо, щоб зелені садиби надавали технічну можливість бронювання. Це має бути базова вимога виходу на ринок в умовах інформаційної економіки. Посилення віртуальних комунікацій розширює споживчі сегментні орієнтири та дозволяє, зокрема, пропонувати послуги для іноземного туриста;

3) розпізнавання об'єктів при подорожах, споживанні туристичного продукту: мобільні карти, інформаційні установки в поселеннях, QR-коди в об'єктах туристичної інфраструктури. Дуже важливо, щоб маршрути зеленого туризму при можливості маркувались не лише з допомогою вказівників, але й з використанням спеціальних інформаційних установок. Розробка спеціальних мобільних карт допоможе туристам орієнтуватись в

об'єктах і просторі, що суттєво підвищить їх безпеку, особливо при перебуванні в природному середовищі з віддаленістю від населених пунктів;

4) туристичний менеджмент: інформаційні бази даних клієнтів, їх опитування з використанням спеціальних програм і модулів, обробка даних маркетингових досліджень (у тому числі опитувань), електронний документообіг та автоматизація обліку. Ефективно, якщо суб'єкти господарювання в зеленому туризмі та профільні органи державної влади використовуватимуть різні способи зворотного зв'язку та з'ясування рівня задоволення туристів від спожитих послуг. Це слугуватиме якісною інформаційною основою для прийняття рішень щодо подальшого розвитку зеленого туризму.

Незважаючи на наявність конкурентних переваг, зелений туризм не може розвиватися і підтримуватися лише за ініціативою місцевих жителів або споживачів туристичних послуг. І хоча масштаби капіталовкладень для примноження і цивілізованого забезпечення населення туристичними «зеленими» послугами, на відміну від інших галузей економіки, є значно меншими, організаційна та комунікаційно-інформаційна складова розвинені недостатньо.

В умовах кризи не варто розраховувати на притік внутрішніх капіталовкладень або іноземних інвестицій у сферу зеленого туризму. З досвіду країн світу (Італія, Іспанія, Німеччина, США), які найбільше постраждали від наслідків пандемії та водночас мають значний потенціал для розвитку зеленого туризму, як варіант підприємницької діяльності розглядається підвищення рівня самозайнятості населення, фермерів та інших суб'єктів малого і середнього бізнесу у сільській місцевості.

Оскільки можна передбачити, що в Україні внутрішні туристичні потоки як альтернатива закриттю подорожив між країнами мають перспективу до збільшення, політика у сфері зеленого туризму має враховувати та задовольняти його потреби через налагодження партнерства між владою, бізнесом і громадянським суспільством. З огляду на це,

об'єктивно активізується роль громадських організацій, об'єднаних територіальних громад, волонтерів, великих агро-бізнес-структур, фермерів.

Для ефективного розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області необхідна розробка Стратегії розвитку сільського зеленого туризму, основою якої має стати кластеризація за територіальним принципом. Стратегія розвитку сільського зеленого туризму має враховувати наступні еколого-економічні аспекти:

1. Адаптацію законодавчої бази до стандартів, прийнятих у Європі;
2. Стимулювання організації самоконтролю господарствами чи територіальними органами влади шляхом впровадження екологічних стандартів (EMAS, GreenKey, «Жива планета»);
3. Формування туристичного іміджу регіону шляхом виділення притаманних спеціалізованих рис продукту сільського зеленого туризму;
4. Залучення еколого-орієнтованих інвестицій;
5. Удосконалення та розвиток інфраструктури і матеріально-технічної бази сільського зеленого туризму;
6. Представлення регіону на різноманітних туристичних ярмарках та інших заходах, які дають можливість створення інформаційного ажіотажу;
7. Організація прес-турів, яка дасть можливість з рекламною метою оцінити переваги продукту сільського зеленого туризму, який пропонується господарями сільських садіб регіону;
8. Підвищення якості обслуговування шляхом організації навчань та семінарів для господарів сільських садіб;
9. Створення позитивного інвестиційного клімату як у галузь сільського зеленого туризму так і в суміжні з нею галузі;
10. Впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Також цікавою, в рамках екологічного розвитку, є пропозиція для туристів висаджування дерев чи на окремій ділянці власноруч висаджування рослин, з можливістю часткового чи повного догляду за ними, при цьому споживачеві можна запропонувати договір оренди певної ділянки на

обумовлений термін, в кінці якого він міг би отримати узгоджену частину урожаю чи продукції в готовому (консервованому) виді. Турист зможе на довший період затримуватись в сільській місцевості, а для господар садиби гарантовано отримає попит на туристичний продукт.

Для підвищення зацікавленості туристів у продукті сільського зеленого туризму Одеської області можна також запропонувати висаджування у лісі дерев, лісопосадки, що сприятиме підвищенню рівня екологічної свідомості туристів, покращенню екологічного стану території, зменшенню ерозії ґрунтів, а для Національних природних парків буде можливість отримання доходу від реалізації посадкового матеріалу.

ВИСНОВКИ

Зелений туризм набуває найбільшої популярності і розповсюдженості з точки зору нівелювання викликів економічної кризи у зв'язку з пандемією. Світові стратегії соціально-економічного й екологічного розвитку посилюють значення цієї галузі як найважливішої сфери життєдіяльності. Перехід України на засади самоврядування та самозабезпечення внаслідок процесів децентралізації – також стимулюючий чинник підвищення ефективності економічного розвитку сільських територій на основі зеленого туризму і місцевих природних ресурсів.

Саме зелений туризм продукує суспільні блага та визначений як пріоритетний сектор диверсифікації сільської економіки і підтримки добробуту, та потребує неординарних заходів у період тривалих обмежень туристичних потоків між країнами світу. Стратегія розвитку зеленого туризму об'єктивно вимагає створення таких умов, які б відповідали Цілям сталого розвитку, а також формуванню механізмів та інструментів для їх реалізації як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях.

Україні необхідно підтримувати діяльність об'єднаних територіальних громад та розвивати сферу державного приватного партнерства, адже це надасть змогу підприємцям залучатися, інакше, коли все державне і все надходить державі, в цьому не буде їх зацікавленості. Досвід розвитку державно приватно партнерства в сфері зеленого туризму користується великою популярністю закордоном, що допомагає йому так швидко розвиватись, адже не завжди є кошти, щоб його стимулювати, а об'єднанням ресурсами можна цього досягти.

Україна – одна з небагатьох європейських держав, де сільське населення переважає міське. Така ситуація сприяє розвитку зеленого туризму – здебільшого в сільських поселеннях, хоча певні можливості в цьому плані мають також міські поселення без складної екологічної ситуації. Для України розвиток зеленого туризму має принципове значення, адже важливо

зруйнувати у світі сприйняття України як екологічно небезпечної території після Чорнобильської катастрофи та для населення нашої держави дуже важливо формувати екологічну культуру.

У розвинених європейських країнах зелений туризм набуває більшого значення для мешканців мегаполісів, які гостро потребують рекреації та відпочинку в більш спокійних обставинах, а для українського споживача є актуальною потреба екологічного виховання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм» редакція від 11 лютого 2015 року №124-VIII Відомості Верховної Ради України (ВВР) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Green tourism business scheme. URL: <https://www.green-tourism.com>
3. Кифяк, В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книга ЧЧІ. 2003. 300 с.
4. Лужанська Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіна Л.І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посібник. За ред. Волошина І.М. К.: Кондор, 2008. 385 с.
5. Гловацька, В. В. Розвиток підприємництва в системі становлення сільського (зеленого) туризму: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук за спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Житомир, 2008. 20 с.
6. Черниш І.В., Глебова А.О., Маховка В.М. Конспект лекцій із дисципліни «Сільський та зелений туризм» для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм». Полтава: ПНТУ, 2015. 101 с.
7. Булах Т. М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 11. С. 143-147.
8. Лизогуб, В. А., Перов О. В. Можливості впливу сільського зеленого туризму на функціонування соціальної інфраструктури агропромислового комплексу. *Вісник юридичної академії України ім. Я. Мудрого*. 2010. № 3. С. 64-68.
9. Скрипник, Н. Я., Сердюк А. М. Рекреаційна географія. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.
10. Щербак С.Д. Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму на Українському Поліссі. *Туризм сільський зелений*. 2007. № 4. С. 30–34.

11. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети. *Науково-аналітичний щоквартальний збірник*. 2008. № 1 (6). С. 138–143.
12. Гоцелюк А. Ю. Сільський зелений туризм – пріоритетний напрям диверсифікації економіки сільських територій Миколаївської області. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*, 2014. №2. Т. 2. С. 174–177.
13. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 537 с.
14. Green tourism. Gauteng Tourism Authority. URL: <https://www.gauteng.net/pages/green-tourism>
15. Кравченко, Н. Роль сільського туризму в розвитку регіонів Полісся. Ніжин, 2007. 250 с.
16. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення: ДСТУ 4527:2006 від 10.01.2006. К.: Держспоживстандарт України, 2006. 28 с.
18. Колективні засоби розміщування в Україні у 2016 році: [статистичний бюлетень] / Державна служба статистики України. Київ, 2017. 200 с.
19. Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму»: проект Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2232%D0%B0&skl=9
20. Пітюлич, М.М., Михайлюк І.І. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Серія «Економіка». Спецвипуск 33. Частина 3. С. 154-158.
21. Давиденко І. В. Глемпінг як перспективна форма розвитку екотуризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 26(1). С. 10–13

22. Афанасьєв О. Є. Скансени України як репрезентанти регіональних типів природокористування. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 15. С. 111–120.
23. Sustainable Development Goals. URL: <https://iisd.org/topic/sustainable-development-goals>
24. Подорожі Карпатами. URL: <https://karpatium.com.ua/>
25. Зелений туризм в Україні: кращі ідеї для екотуризму. URL: <https://kherson.com.ua/blog/zeleniy-turizm-v-ukraine/>
26. Dodds R. Promoting urban green tourism: The development of the other map of Toronto. *Journal of Vacation Marketing*. 2001. Volume 7, issue 3. P. 261–267
URL: <https://doi.org/10.1177/135676670100700306>)
27. Tourism for Development. Vol. II: Good Practices Tourism for Development. Good Practices. URL: <http://publications.unwto.org/publication/tourism-development-volum>.
28. Оппельд Л.І., Гордіян А.О. Міжнародний досвід зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2014. № 1.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2667>
29. Пітюлич М., Михайлюк І. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/pitulych.htm
30. Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. ІваноФранківськ: Місто НВ, 2003. 148 с.
31. Можливості працевлаштування молоді у сфері зеленого туризму: методичні рекомендації щодо започаткування власної справи / За заг. ред. О.В. Кулініча. Х.: Інститут соціальної політики регіону, 2011. 124 с.
32. World Tourism Barometer. World Tourism Organization, Madrid. Spain. April. September. 2014. 16 p.
33. Офіційний сайт Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. URL: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/>

34. Тищук І.В. Особливості розвитку зеленого туризму в розвинених країнах світу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 9. 2016. С.571-576.
35. Міжнародна програма «GreenKey». URL: <https://www.greenkey.globo>
36. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2021-2023 роки. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/213-VIII.pdf>
37. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
38. ДСТУ 4268:2003 – Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги URL: https://dnaop.com/html/29636/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_4268_2003
39. Frumushika-Nova. Центр етнографічного, сільського зеленого туризму і сімейного відпочинку. URL: <https://frumushika.com/>
40. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/catalog/ministerstvo-infrastrukturi-ukraini>
41. Буркинський Б. В., Галушкіна Т.П. , Реутов В. Є. «Зелена» стратегія регіону: монографія. Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса; Саки: Фенікс, 2011. 445 с.
42. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>
43. Дідик Н. В., Варшава О. В. Розвиток зеленого туризму пріоритетне завдання для України. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 9. С.763–767.
44. Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні. URL: <http://www.palitra-buk.com.ua/show/news/id:77.html>.
45. Про сільський аграрний туризм: Проект Закону України. URL: <http://www.agronews.in.ua/node/2152>.
46. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-roky.pdf>